

T.C.
NEMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**İMAM ZÜFER'İN HANEFÎ MEZHEBİNDE MÜFTÂ-BİH
OLAN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Hazırlayan
Mustafa ARASOĞLU

Konya-2017

T.C.

NEMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**İMAM ZÜFER'İN HANEFÎ MEZHEBİNDE MÜFTÂ-BİH
OLAN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ahmet YAMAN

Hazırlayan

Mustafa ARASOĞLU

Konya–2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa ARASOĞLU
	Numarası	138106041038
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimler/İslam Hukuku
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet YAMAN
	Tezin Adı	İmam Züfer'in Hanefi mezhebinde Müftâ-bih Olan Görüşleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İmam Züfer'in Hanefi mezhebinde Müftâ-bih Olan Görüşleri başlıklı bu çalışma 05/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ahmet YAMAN	
2	Prof. Dr.	Orhan ÇEKER	
3	Yar. Doç. Dr.	Ayhan HIRA	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa ARASOĞLU		
	Numarası	138106041038		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimler/İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	İmam Züfer'in Hanefi mezhebinde Müftâ-bih Olan Görüşleri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

Mustafa ARASOĞLU

ÖNSÖZ

İslam, insanın inanç ve ibadet sahası içinde yaratıcısıyla olan ilişkilerini düzenlediği gibi hukuk ve ahlak ilkeleri çerçevesinde toplum ilişkilerini de düzenlemektedir. İnanç, amel ve ahlak düzleminde İslamî hükümlerin teşkil edilmiş olması İslam'ın bütüncül bakış açısını ortaya koymaktadır. İlimlerdeki derinleşme malumatın tasnifini gerekli kılınca doğal bir süreç olarak uzmanlık alanlarında da bir ayrışma meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu geniş zeminin üzerine bina edilen amele dair hükümler fıkıh ilminin çalışma alanını oluşturmuş, söz konusu bütüncül bakış açısına göre, geniş anlamıyla fıkıh insanı kuşatmıştır.

Fıkıhın oluşmasında ve şekillenmesinde müçtehitlerin zihni çabalarının ürünü olan içtihadî hükümlerin yadsınamaz bir yeri ve önemi vardır. Bu müçtehitlerden biri de Hanefî mezhebinin kurucu imamı Ebû Hanîfe'nin talebesi olan İmam Züferdir. Önceleri ehli hadisin bilgi ve yöntem anlayışını benimseyen fakat sorduğu sorulara aldığı cevaplar karşısında etkilenecek Ebû Hanîfe'nin ders halkasına katılan İmam Züfer, mezhebin yayılmasında etkili olduğu gibi bazı görüşlerinin fetvada esas sayılması bakımından da mezhep içinde etkin olmuş bir kişidir.

İmam Züfer'in fıkıhçılığında kıyas çok önemli bir yer tutmakla birlikte, naslar asla ihmal edilmemiş ve nasların içtihatî önceliği gözden kaçırılmamıştır. Sarih nassın bulunduğu yerde re'yin terk edileceği ilkesinin esas alınmış olması, bu hususu açıkça teyit etmektedir. Böylece bir yandan naslara bağlı kalınarak vahyin anlamının buharlaşmasının önüne geçilmiş, diğer yandan mezhebin akıl-nakil ilişkisine bakışında tutarlı bir denge kurulmuştur. İmam Züfer'in Hanefîler içerisinde kıyası en çok kullanan kişi olmasına rağmen Ebû Hanîfe'nin görüşlerine delil analizi yapıp saygı göstermesi, mezhep içi işleyişte ilke düzeyinde bütünlüğün ve tutarlılığın sağlanması açısından önemli bir göstergedir. Ancak Ebû Hanîfe'nin görüşlerine duyduğu saygı, isabetli olduğuna kanaat getirdiği zaman kendi görüşlerini usulde de fur'ûda da savunmasına engel oluşturmamıştır. Bu bakımdan onun görüşlerini tespit etmek önemlidir ve nitekim bu konuda çalışmalar yapılmıştır da. Fakat İmam

Züfer'in Hanefî mezhebi içinde müftâ-bih olan görüşlerini tespit eden, bunları akademik düzeyde inceleyip kaynaklarla ve diğer görüşlerle mukayesesini yapan bir çalışmanın bulunmaması bir eksikliklerdir.

İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde fetva için tercih edilen görüşlerini tespit etmek ve bunların temel fıkıh kaynaklarındaki yerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, Hâmevî'nin (v. 1098/1687) "Ukûdu'd-dürer", Pîrîzâde'nin (v. 1099/1688) "el-Kavlü'l-ezher", Abdüllâtif el-Molla'nın (v. 1339/1920) "Vesiletü'z-zafer" adlı eserleri ile İbn Âbidîn'in (v. 1252/1836) "Reddü'l-Muhtâr" adlı eserinin nafaka bahsindeki bilgiler esas alınmıştır.

Çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, kapsamının belirlenmesi ve kaynakların değerlendirilmesiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde ibadet, ceza hukuku ve muâmelât alanlarında İmam Züfer'e nispetinde ve müftâ-bih sayıldığında tartışma bulunmayan görüşler incelenmiştir. İkinci bölümde İmam Züfer'e nispeti kesin olmakla beraber müftâ-bih oluşları tartışmalı görüşler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise İmam Züfer'e nispeti tartışmalı olan görüşler incelenmiştir. Sonuç kısmında ise araştırmanın sonunda elde edilen bilgiler sayesinde ulaşılan tespitler sıralanmıştır. Çalışma kaynakça ve eklerle sona erdirilmiştir.

Bu çalışmanın konuyla ilgilenenler için faydalı olmasını ve daha önemli çalışmalara ön ayak olmasını temenni ediyor, çalışmada bilgi ve tecrübelerini bizden esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Ahmet YAMAN'a, çalışmamızı baştan sona okuma zahmetine katlanan Yrd. Doç. Dr. Ayhan HIRA'ya ve yetişmemizde emeği geçen bütün hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Muvaffakiyet Allah'tandır.

Mustafa ARASOĞLU

KARS 2017

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

vi

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa ARASOĞLU		
	Numarası	138106041038		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimler/İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	■	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet YAMAN		
Tezin Adı	İmam Züfer'in Hanefi Mezhebinde Müftâ-bih Olan Görüşleri			

ÖZET

Bu çalışma İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşlerini ve delillerini incelemektedir. Bu görüşler tespit edilirken, konuya munhasıran yazılan Hâmevî'nin "Ukûdu'd-dürer", Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher", Abdüllâtif el-Molla'nın "Vesiletü'z-zafer" adlı eserleri ile İbn Âbidîn'in "Reddü'l-Muhtâr" adlı eserinin nafaka bahsindeki bilgiler esas alınmıştır. Araştırma sonunda İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olduğu öne sürülen toplamda 30 görüşünden 19'unun kendisine ait olup mezhepte müftâ-bih sayıldığı, 7'sinin kendisine ait olmakla beraber müftâ-bih sayılmasının tartışmalı olduğu ve 4'ünün kendisine nispetinin tartışmalı olduğu tespit edilmiş ve bunlar incelenmiştir. İmam Züfer'in bu meseleler hakkındaki görüşleri, hem mezhep içindeki diğer imamların görüşleriyle hem de diğer mezhep imamlarının görüşleri ile karşılaştırılmıştır. Bu mukayese esnasında mezhebi temsil niteliğine sahip ilk el bilgilere ulaşabilmek amacıyla, her mezhebe ait temel eserlere müracaat edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: İmam Züfer, müftâ-bih, ihtilâf, mukayese, delil.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

Author's	Name and Surname	Mustafa ARASOĞLU		
	Student Number	138106041038		
	Department	Temel İslam Bilimler/İslam Hukuku		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☐	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet YAMAN		
Title of the Thesis/Dissertation	The Views And Arguments Of Imam Zufer In The Hanafi Sect As muftâ-bih			

Abstract

This study examines the views and arguments of Imam Zufer in the Hanafi sect as muftâbih (preferred). When these opinions are determined, the informations in the specially written works for the subject Hâmevî's "Ukûdu'd-dürer", Pîrîzâde's "al-Kavlu'l-ezher", Abdüllatif al-Molla's "Vesiletüz-zafer" and the alimony issue of Ibn Abidin's "Reddul al-Muhtâr" are based on. At the end of the research, it has been determined Of the total 30 opinions, 19 belonged to him and he was considered as a mufta-bih for the denomination, 7 for being a mufta-bih with his own, and the controversial claim that 4 belongs to him is controversial.. İmam Züfer's views on these issues are compared with the views of other imams in the sect as well as the views of other sect imams. During this comparison, basic works belonging to each sect were applied in order to reach the first hand information which has a representative nature of sect.

Keywords: İmam Züfer, preferred (views), dispute, comparison, proof.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi ve Amacı	1
1.2. Konunun Sınırları	2
1.3. Kaynaklar ve Çalışmada İzlenen Yöntem	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM ZÜFER'İN MÜFTÂ-BİH OLAN GÖRÜŞLERİ

1.1. İbadet Alanı.....	9
1.1.1. Teyemmüm	9
1.1.1.1. Vaktin Çıkmasından Korkulduğu Takdirde Teyemmümün Caiz Olması.....	9
1.1.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	9
1.1.1.1.2. Diğer Görüşler	10
1.1.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	10
1.1.2. Namaz	11
1.1.2.1. Ayakta Kılmayan Hastanın Namazda Kıyam Mahallindeki Oturuş Şekli	11
1.1.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	11
1.1.2.1.2. Diğer Görüşler	12
1.1.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	13
1.1.2.2. Özürsüz Kişinin Nafile Namaz Kılarken Kıyam Mahallinde Oturuş Şekli	13
1.1.2.2.1. İmam Züfer'in Görüşü	14
1.1.2.2.2. Diğer Görüşler	14
1.1.2.2.3. Görüşlerin değerlendirilmesi	14
1.2. Ceza Hukuku Alanı.....	15
1.2.1. Zina	15
1.2.1.1. Nikâh Şüphesiyle İşlenen Zinanın Cezası	15
1.2.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	15

1.2.1.1.2. Diğer Görüşler	16
1.2.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	17
1.2.2. Katl.....	17
1.2.2.1. Mağdurun Rızasının Cezaya Etkisi.....	17
1.2.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	17
1.2.2.1.2. Diğer Görüşler	18
1.2.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	18
1.3. Muâmelât Alanı	19
1.3.1. Bey'	19
1.3.1.1. Görme Muhayyerliği Hakkının Düşmesi.....	19
1.3.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	19
1.3.1.1.2. Diğer Görüşler	20
1.3.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	21
1.3.1.2. Murâbahalı Satışta Mebi'de Sonradan Oluşan Kusurun Alıcıya Söylenmesi.....	22
1.3.1.2.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	22
1.3.1.2.2. Diğer Görüşler	22
1.3.1.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	23
1.3.2. Vekâlet	24
1.3.2.1. Dâva Vekilinin Dâva Konusunu Kabz Yetkisi	24
1.3.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	24
1.3.2.1.2. Diğer Görüşler	25
1.3.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	25
1.3.3. Kefâlet.....	26
1.3.3.1. Şarta Bağlı Nefse Kefâlette Kefilin Sorumluluğu	26
1.3.3.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	26
1.3.3.1.2. Diğer Görüşler	27
1.3.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	27
1.3.4. Vakf	28
1.3.4.1. Dirhem ve Dinarın Vakfedilebilmesi.....	28
1.3.4.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	28
1.3.4.1.2. Diğer Görüşler	29

1.3.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	30
1.3.5. Yemin.....	30
1.3.5.1. Falancaya Ödünç Vermeyeceğim Şeklinde Yemin Eden Kişinin, O Kimsenin Gönderdiği Kişiye Ödünç Vermesiyle Yemininin Bozulması.....	30
1.3.5.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	31
1.3.5.1.2. Diğer Görüşler	31
1.3.6. Nikâh.....	31
1.3.6.1. Muvakkat Nikâh Akdinin Sıhhati	32
1.3.6.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	32
1.3.6.1.2. Diğer Görüşler	32
1.3.6.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	33
1.3.7. Nafaka.....	33
1.3.7.1. Mahkemenin Mefkud'un Karısına Nafaka Bağlaması	33
1.3.7.1.1. İmam Züfer'in Görüşü.....	34
1.3.7.1.2. Diğer Görüşler	34
1.3.7.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	34
1.3.8. Lukata	35
1.3.8.1. Buluntu İçin Yapılan Harcamanın Geri Ödenmemesi.....	35
1.3.8.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	36
1.3.8.1.2. Diğer Görüşler	36
1.3.8.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	36
1.3.8. Neseb	37
1.3.9.1. İki Kişinin Ortak Olduğu Müdebber Cariyenin Doğurduğu Çocuğun Nesebinin Sübutu.....	37
1.3.9.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	37
1.3.9.1.2. Diğer Görüşler	38
1.3.9.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	38
1.3.9.2. Nesebin Sübutunda Asgari Süre	39
1.3.9.2.1. İmam Züfer'in Görüşü	39
1.3.9.2.2. Diğer Görüşler	39
1.3.9.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	40
1.3.10. Kölelik	40

1.3.10.1. Şarta Bağlı Köle Azat Etme	40
1.3.10.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	40
1.3.10.1.2. Diğer görüşler	41
1.3.10.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi	41
1.3.11. Talak	42
1.3.11.1. İddet Süresi İçinde Talak	42
1.3.11.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	42
1.3.11.1.2. Diğer Görüşler	43
1.3.11.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	43
1.3.11.2. Hanımına İki Çarpı Bir İle Boşsun Diyen Kişinin Bu Sözüyle İki Talakın Vaki Olması	43
1.3.11.2.1. İmam Züfer'in Görüşü	43
1.3.11.2.2. Diğer Görüşler	44
1.3.11.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	44

İKİNCİ BÖLÜM

İMAM ZÜFER'İN MÜFTÂ-BİH OLUŞU TARTIŞMALI GÖRÜŞLERİ

2.1. Had	46
2.1.1. İnfazı Kesintiye Uğrayan Zina Cezasının İnfazının Tamamlanması	46
2.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	46
2.1.1.2. Diğer Görüşler	46
2.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	47
2.2. Deyn	47
2.2.1. Alacaklının, Hakkının Türü Dışındakini Almaya Zorlanması	47
2.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	48
2.2.1.2. Diğer Görüşler	48
2.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	48
2.3. Selem	48
2.3.1. Selem Akdinde Mebiin veya Bedelin Akdi Yapan Kişiler Arasında Belirlenenden Farklı Olması	48

2.3.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	49
2.3.1.2. Diğer Görüşler	49
2.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	49
2.4. Dâva	50
2.4.1. Defi' Dâvası Yoluyla Gayrimenkul Zilyedi Lehine Mülkiyet Kararı	50
2.4.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	50
2.4.1.2. Diğer Görüşler	50
2.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	51
2.4.2. Akar Davasında Akarın Dört Hududunun Beyan Edilmesi.....	51
2.4.2.1. İmam Züfer'in Görüşü	51
2.4.2.2. Diğer Görüşler	52
2.4.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	52
2.5. Şahadet.....	53
2.5.1. Âmânın Şahitliğinin Kabul Edilmesi.....	53
2.5.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	53
2.5.1.2. Diğer Görüşler	53
2.5.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	54
2.6. Vasiyyet	54
2.6.1. Malının Üçte Birini Vasiyet Eden Kişinin Malının Üçte İkisinin Telef Olması Durumunda, Geriye Kalan Malın Üçte Birini Vermesi	54
2.6.1.1. İmam Züfer'in Görüşü	55
2.6.1.2. Diğer görüşler	55
2.6.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAM ZÜFER'E NİSBETİ TARTIŞMALI GÖRÜŞLER

3.1. Necaset.....	57
3.1.1. Eti Yenilen Hayvanların Dışkısının Temiz Olup Olması	57
3.1.1.1. İmam Züfer'in görüşü	57
3.1.1.2. Diğer görüşler	57

3.1.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi	58
3.2. Şuf'a.....	58
3.2.1. Şuf'a Hakkı Talebindeki Husumet Dâvasının Bir Ay Te'hir Edilmesi Durumunda Şuf'a Hakkının Düşmesi.....	58
3.2.1.1. İmam Zûfer'in görüşü	58
3.2.1.2. Diğer görüşler	58
3.2.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi	59
3.3. Vekâlet	59
3.3.1. Satın Alma Hususundaki Mutlak Vekâlet'e Uymayan Vekil'in Sorumluluğu.....	59
3.3.1.1. İmam Zûfer'in Görüşü	59
3.3.1.2. Diğer görüşler	60
3.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirmesi.....	60
3.4. Tazmin	61
3.4.1. Başkasını Haksız Yere Borçlandıranın Ceza Olarak Borcu Tazmin Etmesi	61
3.4.1.1. İmam Zûfer'in Görüşü	61
3.4.1.2. Diğer Görüşler	61
3.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi	61
SONUÇ	62
BİBLİYOGRAFYA	64
EK 1.....	69
EK 2.....	70
EK 3.....	71
EK 4.....	72
EK 5.....	73
EK 6.....	76
EK 7.....	77
ÖZGEÇMİŞ	78

KISALTMALAR

a.s. : Aleyhisselam

b. : İbn/bin

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

h. : Hicrî

Hz. : Hazreti

m. : Mîlâdî

r.a. : Radiyallahu anhu

s. : Sayfa

thk. : Tahkik

ts. : Tarihsiz

v. : Vefat tarihi

yy. : Yayım yeri yok

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

GİRİŞ

1.1.Konunun Önemi ve Amacı

Hanefî mezhebinin kurucu imamları arasında kimi zaman görüş ayrılıkları olmuştur. Zaman içerisinde bu görüşler arasından bazıları tercih edilip mezhebin müftâ-bih görüşü olarak kabul edilmiştir. Müftâ-bih görüş, bir olay hakkındaki farklı fikhî görüşlerden birini tercih ile kendisiyle fetva verilen görüş diğer bir ifadeyle mezhepte tercih edilen görüş demektir.¹ Bu araştırmada, Hanefî mezhebinin kurucu imamlarından biri olan İmam Züfer'in (v. 158/775) Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşleri ele alınacaktır.

Bu çalışmanın öncelikli amacı, İmam Züfer'in müftâ-bih olan görüşlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Ayrıca mezhebin diğer kurucu imamları gibi İmam Züfer'in de kendisine has görüşlerinin olduğunu göstermek bu çalışmanın amaçları arasındadır. Böylece onun, mezhep içindeki konumunu daha belirgin bir şekilde ortaya konmuş olacaktır. Ebû Hanîfe'nin seçkin talebelerinden biri olan İmam Züfer, babasının İsfahan valiliği sırasında hicrî 110 yılında bu şehirde doğmuştur. Önceleri ehli hadisin bilgi ve yöntemini benimseyen İmam Züfer daha sonra Ebû Hanîfe'ye sorduğu sorulara aldığı cevaplar karşısında etkilenerek Ebû Hanîfe'nin ders halkasına katılıp ehli re'y yöntemini benimsemiştir. Yaklaşık yirmi yıl Ebû Hanîfe'nin ders halkasına katılan İmam Züfer Ebû Hanîfe'nin vefatından sonra hocasının ders halkasının başına geçmiştir. Bir miras davası için Basra'ya gittiğinde Basra'nın ileri gelenleri orada kalması için ısrar edince o da bunu kabul ederek buraya yerleşip hocası Ebû Hanîfe'nin görüşlerini burada yaymıştır. Hicrî 158 yılında Basra'da vefat etmiştir.²

¹ Şafak, Ali, *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*, s. 369; Kahraman, Abdullah, *Fıkıh İlmi ve İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*, s. 150.

² el-Kevserî, Zâhid, *Lemahâtü'n-nazar*, s. 3; Bedir, Murteza, "Züfer b. Hüzeyl", *DİA*, 2013, XLIV /527-528.

1.2.Konunun Sınırları

Hanefî mezhebinin kurucu imamları arasındaki görüş ayrılıkları olmuştur. Bu görüş ayrılıkları bazen Ebû Hanife ile kısaca İmâmeyn denilen Ebû Yusûf (v. 182/798) ve İmam Muhammed (v. 186/805) arasında, bazen İmâmeyn ile İmam Züfer arasında, bazen de üç imamla (Ebû Hanife, İmam Muhammed, Ebû Yusuf) ile İmam Züfer arasında olmuştur. Sonuçta bazı esaslara göre bu görüşlerden biri tercih edilip mezhebin müftâ-bih görüşü olarak kabul edilmiştir. Benzer görüş ayrılıkları diğer mezheplerde de bulunmaktadır. Bu çalışma, İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşleriyle sınırlandırıldığı için, zikredilen görüş ayrılıklarına sadece konuyla ilgili mesele bağlamında yer verilecek ve bu suretle mukayese ve değerlendirme yapılacaktır.

1.3.Kaynaklar ve Çalışmada İzlenen Yöntem

Tespitlerimize göre, İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşlerini münhasıran ele alan üç eser bulunmaktadır. Fakat bu eserlerin konuyu tam olarak aydınlatma hususunda yetersiz olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu eserlerde İmam Züfer'in müftâ-bih görüşlerinin bulunduğu meseleler ve bunların sayısının birbirinden farklı oluşu tespitimizi teyit edici niteliktedir. Diğer taraftan bu eserlerde genellikle İmam Züfer'in görüşlerinin zikredilmesiyle yetinilmiş fakat diğer görüşlere ve delillerine yer verilmemiştir.

Yaptığımız araştırma neticesinde konuyla ilgili olarak ulaşabildiğimiz belli başlı çalışmaları üç gruba ayırarak bunlar hakkında kısaca bilgi vermek yararlı olacaktır. İlk sırada konuya münhasır yazılan Arapça eserler yer almaktadır. İkinci sırada İbn Âbidîn'in "*Reddû'l-muhtâr*" adlı eseri, üçüncü sırada ise konuyla ilgili ülkemizde yapılan tezler bulunmaktadır.

İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşlerini konu alan ve sadece bu konuya münhasır olan ilk sıradaki eserler şunlardır: İlk eser, Osmanlı âlimlerinden Pîrîzâde lakabıyla tanınmış kendi döneminde fıkhıta otorite kabul edilen Hanefî fakihi ve Mekke müftüsü Burhâneddîn İbrâhim b. Hüseyin b. Ahmedî'nin (v.

1099/1688) “*el-Kavlü ’l-ezher fîmâ yüftâ fihî bi-kavli ’l-Îmâm Züfer*” adlı risalesidir. Pîrîzâde, bu çalışmasında mukaddimeyle başlayıp ardından İmam Züfer’in müftâ-bih olan görüşlerinin geçtiği on sekiz meseleyi zikretmiştir. Meselelerin bazılarında diğer görüşleri zikretmeden sadece İmam Züfer’in görüşünü zikretmekle yetinirken, bazılarında ise İmam Züfer’in görüşünü zikrettikten sonra karşıt görüşlere de yer vermiştir. Pîrîzâde’nin bu eseri Ömer b. Muhammed eş-Şeyh Ali tarafından tahkik edilerek 2011 tarihinde Şam’da neşredilmiştir.

İkinci eser, Osmanlı döneminde Mısırda yetişen Hama asıllı Hanefî fakihlerinden olan Ebü’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Hasenî el-Hâmevî el-Mısırî’nin (v.1098/1687) “*Ukûdu ’d-dürer fîmâ yüftâ bi-akvâli Züfer*” adlı manzumesidir. Ahmed el-Hâmevî’nin bu eseri yirmi dokuz beyitten oluşmaktadır. Hâmevî bu beyitlerde, İmam Züfer ile Hanefî mezhebinin diğer üç büyük imamlarının ihtilaf ettiği ve İmam Züfer’in görüşlerinin tercih edildiği on beş meseleyi veciz bir şekilde zikretmiştir. Hâmevî’nin bu manzum eseri, Abdülğanî en-Nablusî (v. 1062/1652) tarafından “*Nukûdü ’s-sürer şerhu Ukûdi ’d-dürer*” adında bir eserle ve İsmail Ebü’s-Şâmât tarafından “*Sülûkü üli ’n-nazar bi-halli ukûdi ’d-dürer*” adında bir eserle şerh edilmiştir.

Üçüncü eser, Suudi Arabistan’ın el-Ahsa şehrinde yetişen ve burada müftülük yapmış olan Hanefî fakihlerinden Abdülâtif b. Abdurrahman el-Molla’nın (v. 1339/1920) “*Vesiletü ’z-zafer fi ’l-mesâili ’lleti yüftâ fihâ bi kavli Züfer*” adlı eseridir. Müellif bu eserinde mukaddime ile başlayıp, ardından İmam Züfer’in müftâ-bih olan görüşlerini, râcih ve mercûh olan görüşleri diye iki gruba ayırmıştır. “Râcih olan görüşleri” başlığı altında on iki mesele “Mercûh olan görüşleri” başlığı altında üç mesele zikretmiştir. Ardından İbn Âbidîn’in bu meselelerin dışında zikrettiği sekiz meseleyi daha ekleyerek toplamda yirmi üç meseleye yer vermiştir. En sonda fıkıh usûlü ile ilgili genel bilgiler vererek kitabını tamamlamıştır. Müellif, İmam Züfer’in görüşlerinin tercih edildiği meseleleri incelerken, çoğunlukla ilk olarak İmam Züfer’in görüşünü, ardından Hanefî mezhebinin diğer imamlarının görüşünü ele almıştır. Görüşleri bu şekilde sıraladıktan sonra da hangisinin râcih olduğunu belirtmiştir. Bazı yerlerde de Hanefî dışında diğer mezhep imamlarının görüşlerini de

zikretmiştir. Bunun yanında, kimi yerlerde ele alınan meseleye ilişkin olarak ek bilgilerin verildiği de görülmektedir. Abdülâtif b. Abdurrahman el-Molla'nın bu eseri, 2001 yılında torunu Abdül İlâh b. Muhammed tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir.

Araştırmanın ikinci grup kaynağını teşkil eden İbn Âbidîn'in "*Reddü'l-muhtâr*" adlı eserinde konu, nafaka bahsindeki manzume içinde ele alınmıştır. Bu manzumede toplam 20 meselede İmam Züfer'e nispet edilen görüşün mezhepte müftâ-bih olduğu ifade edilmiştir.

İmam Züfer'in hayatını, eserlerini ve görüşlerini inceleyen ve bu bakımdan çalışmamızın konusuyla dolaylı ilgisi bulunan üçüncü grup kaynakları oluşturan yüksek lisans düzeyinde Türkçe tezler bulunmaktadır. Bu tezlerde İmam Züfer'in bazı görüşleri genel olarak ele alınıp incelenmiş fakat onun müftâ-bih olan görüşleri özel olarak araştırılmamıştır. Burada söz konusu edilen toplam beş tez bulunmaktadır. Birincisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Muhammed Bayraktar tarafından 1988 yılında tamamlanan "İmam Züfer Eserleri ve İslam Hukukundaki Yeri" adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Hz. Peygamber'in ashabından İbn Mes'ud, İbn Ömer ve Hz. Ali'nin fıkıh mektepleri ile müctehid imamlar arasındaki bağlantılarına değinilmiştir. Birinci bölümde İmam Züfer'in doğumu, nesebi, yetişmesi, vazifeleri, mezhep içinde kavlinin yeri gibi konular işlenmiştir. İkinci bölümde ise iki ana başlık halinde İmam Züfer'in muhtelif mevzulara ait görüşleri ve tahlili, onun fıkının karakteristiği incelenmiştir. İkincisi, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Rıfat Uslu tarafından 1992 tarihinde tamamlanan "İmam Züfer'in Hayatı ve Fikhî Görüşleri" adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde fıkın Hz. Peygamber'den İmam Züfer'e kadarki tarihi seyrine kısaca temas edilmiştir. Birinci bölümde İmam Züfer'in hayatı, tahsili ve içtihatındaki yeri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, İmam Züfer'in ibadet, muamelat ve ukûbât alanındaki görüşleri tespit edilmiştir. Üçüncüsü, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Ayşe Çeşme tarafından 2010 yılında "el-Mevsilî'nin el-Muhtar'ında Züfer'e Ait Görüşlerin Tahkiki" adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez giriş ve iki bölümden

oluşmaktadır. Giriş bölümünde, el-Mevsilî, *el-Muhtar* ve İmam Züfer ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Birinci bölümde, el-Mevsilî'nin işaret ettiği ve İmam Züfer'e ait olan 67 görüş ele alınmıştır. İkinci bölümde ise el-Mevsilî'nin işaret etmediği fakat İmam Züfer'in muhalif kaldığı 135 görüşe yer verilmiştir. Böylece toplamda 202 mesele tespit edilmiştir. Dördüncüsü, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Hüseyin Parmak tarafından 2014 yılında tamamlanan “Bedâi‘u’s-sanâi‘ Temelinde İmâm Züfer’in Hanefî Mezhebi İçerisinde İbadetlerle İlgili Görüşleri” adlı yüksek lisans tezi. Yazar bu çalışmasında “*Bedâi‘u’s-sanâi‘*” adlı eseri temel alarak İmam Züfer’in ibadetler alanında mezhep içerisindeki farklı görüşlerinin tespit ve tahlilini yapmıştır. Beşincisi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Salih Güler tarafından 2015 yılında tamamlanan “İbn Rüşd’ün Bidâyetü’l-Müctehid Nihâyetü’l-Muktesîd adlı Eserinde Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer’e Nispet Edilen Görüşler ve Bunların Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez giriş ile dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İbn Rüşd, Bidâyetü’l-Müctehid, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve Züfer b. Hüzeyl hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde *Bidâyetü’l-müctehid*’de bulunan ibâdât bölümüyle, ikinci bölümde nikâh ve boşama bölümüyle, üçüncü bölümde alış veriş bölümüyle, dördüncü bölümde ukûbât bölümüyle alakalı Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve Züfer’e ait olan görüşler tahkik edilmiştir.

Görüldüğü gibi bu tezlerde parça halinde konumuzla ilgili bilgiler bulunmakla birlikte, bunların hiçbirinde bütüncül bir yaklaşımla konuya yer verilmemiştir. Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi, konumuza münhasır yazılan kaynak niteliğindeki Arapça eserlerin Türkçede karşılaştırmalı bir çalışması da yapılmamıştır. Yapılan kısmî nitelikli araştırmalarda da meselelerin bazısında İmam Züfer’in görüşü zikredilip diğer görüşlerin zikredilmemesi gibi bir karşılaştırma eksikliği bulunmaktadır. Yine görüşlerin delillerinin yeterince izah edilmemesi de bu bağlamda söylenebilecek tespitlerden biridir. Netice itibariyle, İmam Züfer’in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşlerini ve bunların delillerini bütüncül bir bakış açısıyla ele alan, bunları mezhep içindeki ve dışındaki diğer görüşlerle mukayese ederek inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bulgu ve değerlendirmeleriyle bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmak hedefindedir.

Bu hedefe ulaşmak için ilk olarak Hanefî mezhebinin klasik kaynakları incelenmiştir. Bahsedilen kaynaklarda İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşlerinin bulunduğu meseleler tek tek tespit edilmiştir. Hemen sonrasında bu görüşlerin dayandığı deliller incelenmiştir. Ardından İmam Züfer'in görüşlerine mezhep içinden ve dışından muhalif olan görüşler delilleriyle birlikte araştırılarak bunların mukayesesi yapılmıştır. Bu sonuncu safhada şayet rivayet mezhep imamından ise görüş doğrudan isme nispet edilmiştir. Örneğin, İmam Şâfi'ye göre gibi. Diğer durumda ise görüşün fakihlere nispetine dikkat edilmiştir. Örneğin, Mâlikîlere göre gibi. Bu suretle, ilgili rivayetin mezhepteki durumu hakkında da bilgi verilmiş olmaktadır.

Öte yandan, burada bahsedilen yöntem sayesinde Pîrizâde, Ahmed Hâmevî, İbn Âbidîn ve Abdüllâtîf b. Abdurrahman el-Molla'nın iddiaları, temel kaynaklara başvurularak temellendirilmiştir. Bu meyanda müracaat ettiğimiz Hanefî kaynakları şunlardır: Tahâvî, Ebû Ca'fer (v.321/933) *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, Serahsî (v. 483/1090) *el-Mebsût*, Semerkandî, Alâeddin (v. 539/1144) *Tuhfetü'l-Fukahâ'*, Kâsânî (v. 587/1191) *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, Kâdîhan (v.592/1196), *Fetâvâ Kâdîhân* Gaznevî, Cemâlüddîn (v. 593/1197) *el-Hâvi'l-Kudsî*, Mergînânî (v. 593/1197) *el-Hidâye*, Burhâneddîn el-Buhârî (v. 616/1219) *el-Muhitü'l-Burhâni*, Zeylaî (v. 743/1343) *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bâbertî (v. 786/1384) *el-İnâye*, Molla Hüsrev (v. 885/1480) *Dürerü'l-hükkâm*, Aynî (v. 855/1451) *el-Binâye*, Halebî, İbrâhîm (v. 956/1549) *Mülteka'l-ebhur*, İbn Nuceym (v. 970/1563) *el-Bahrü'r-râik*, Ğânim Ebû Muhammed (v. 1030/1620), *Mecmau'd-damânât*, İbn Âbidîn (v.1252/1836) *Reddü'l-Muhtâr*. Malikî mezhebindeki görüşleri tespit etmek için şu kaynaklara başvurulmuştur: Sahnûn (v. 240/854) *el-Müdevvene*, İbn Rüşd (v. 595/1198) *Bidâyetü'l-müctehid*, Karâfî, Şehâbeddîn (v. 684/1285) *ez-Zahîre*, Desûkî (v. 1230/1815) *Hâşiyetü'd-Desûkî*. Bunun yanında, Şâfiî (v. 204/820) *el-Ümm*, Şîrâzî, Ebû İshak (v. 476/1083) *el-Mühezzeb*, Râfî (v. 623/1226) *Fethu'l-'azîz*, Nevevî (v. 676/1277) *el-Mecmu'*, Şîrbînî (v. 977 /1570) *Muğni'l-muhtâc* adlı eserler Şâfiî mezhebinin; İbn Kudâme (v. 620/1223) *el-Muğni* ve *el-Kâfi*, İbn Teymiyye, Mecdüddin, (v. 652/1254) *el-Muharrer*, Ebü'l-Ferec, el-Makdisî (v. 682/1283) eş-

Şerhü'l-Kebir adlı eserler ise Hanbelî mezhebinin konuyla ilgili görüşlerini tespit etmek için başvurduğumuz kaynaklar arasında yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM**İMAM ZÜFER'İN MÜFTÂ-BİH OLAN GÖRÜŞLERİ**

1.1.İbadet Alanı

İbadetler alanında İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşü üç tanedir:

- 1) Vaktin çıkmasından korkulduğu takdirde teyemmümün caiz olması,
- 2) Kıyam mahallinde hastanın namazda oturuş şekli,
- 3) Özrü olmayan kişinin nafîle namaz kılariken oturma şekli.

Giriş bölümünde tanıtılan ve İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece İbn Âbidîn'in "Reddü'l-muhtar" adlı eseri ilk meseleye yer vermiştir. İkinci meseleyi bu kaynakların dördü, üçüncü meseleyi ise Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı eserinin dışındaki diğer üç kaynak zikretmiştir.

1.1.1. Teyemmüm

1.1.1.1. Vaktin Çıkmasından Korkulduğu Takdirde Teyemmümün Caiz Olması

Mevcut olan su ile abdest aldığı takdirde cenaze ve bayram namazını kaçıracağından korkan kişinin teyemmüm yapmasının caiz olduğu hususunda Hanefî mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Bu ittifakın gerekçesi, bahsedilen namazların yerine geçecek başka bir namazın bulunmaması ve bu namazların kazasının olmamasıdır. Abdest aldığı takdirde vakit namazlarını kaçıracağından korkan kişinin ise teyemmüm edip edemeyeceği hususunda Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup bu hususta İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.³

1.1.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Abdest alması durumunda cuma namazını veya vakit namazlarını kaçırmaktan korkan kişi teyemmüm edebilir. Çünkü teyemmümün meşru

³ İbn Âbidîn (v. 1252/1836), *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtar*, I, 246.

kılınmasının amacı, namazın vaktinde edâ edilebilmesidir. Dolayısıyla bu kişi namazlarını kazaya bırakmayıp vaktinde edâ edebilmek için teyemmüm yapabilir.⁴

1.1.1.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre mevcut olan su ile abdest alması durumunda cuma namazını veya vakit namazlarını kaçırmaktan korkan kişi teyemmüm yapamaz. Çünkü cuma namazının bedeli vardır. O da öğle namazıdır. Diğer vakit namazları ise kaza edilir. Kaza edânın yerine geçer.⁵ Mâlikîler bu meselede İmam Zûfer'le aynı görüşte olup, bu kişinin teyemmüm edebileceğini savunurlar. Çünkü bu durumda teyemmüm bir ruhsattır. Namazları kazaya bırakmaktansa ruhsatla amel etmek daha doğrudur.⁶ Şâfîler'e ve Hanbelîler'e göre vaktinin çıkmasından korkulan namaz ister cenaze, ister bayram, ister cuma veya vakit namazları olsun bu namazları kaçıracağından korkan kişi teyemmüm yapamaz. Çünkü teyemmüm yapmak ancak su bulunmadığında veya suyun kullanılmasına mani olan bir şey bulunduğu caizdir. Bu durumda su mevcut olup kullanılmasına engel olan her hangi bir durum da söz konusu olmadığı için bu kişinin teyemmüm alması caiz değildir.⁷

1.1.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Zûfer ve Mâlikîler böyle bir durumda teyemmümün ruhsat olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre ruhsat bulunduğu halde namazların kazaya bırakılması doğru değildir. Dolayısıyla bu kişinin bahsedilen namazları kazaya bırakmaktansa teyemmüm alıp bu namazları edâ etmesi gerekir.

Ebû Hanîfe ve İmâmeyn, namazını kaçırsa bile sonra onu kaza edebileceği görüşünde oldukları için bu durumdaki kişinin teyemmüm edemeyeceğini savunmuşlar.

⁴ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, I, 246.

⁵ Kâsânî (v. 587/1191), *Bedâi'u's-sanâi'*, I, 51; Merğînânî (v. 593/1197), *el-Hidâye*, I, 29; Burhâneddîn el-Buhârî (v. 616/1219), *el-Muhitü'l-Burhânî*, I, 142; Zeylâî (v. 743/1343), *Tebyînü'l-Hakâik*, I, 43; Molla Hüsrev (v. 885/1480), *Dürerü'l-Hükkâm*, I, 30; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, I, 246.

⁶ Sahnûn (v. 240/854), *el-Müdevvene*, I, 146; Desûkî (v. 1230/1815), *Hâşiyetü'd-Desûkî*, I, 151.

⁷ Şirbinî (v.977/1570), *Muğni'l-muhtâc*, I, 247; İbn Kudâme (v. 620/1223), *el-Kâfi*, I, 124.

Şâfiîler ve Hanbelîler, su mevcut olup kullanılmasına engel teşkil eden her hangi bir şey bulunmadığı için bu kişinin teyemmüm almasının caiz olmadığını savunmuşlardır.

Kanaatimizce, bu meselede İmam Zûfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü teyemmümün meşru kılınma amacı, namazların vaktinde edâ edilmesidir. Yani bu durumda önemli olan namazların kazaya bırakılmadan vaktinde kılınmasıdır.

1.1.2. Namaz

1.1.2.1. Ayakta Kılmayan Hastanın Namazda Kıyam Mahallindeki Oturuş Şekli

Kıyam, rükû ve secde ile kılmaktan aciz olduğu için namazını oturarak kılan hastanın otururken rükû, secde ve teşehhüt esnasındaki oturuş şeklinin nasıl olacağı hakkında Hanefî mezhebi imamları ittifak etmişlerdir. Buna göre bu kişi, söz konusu rükünleri eda ederken mümkün merteye teşehhüt oturuşu yapmalı yani sağ ayağını dikip sol ayağını yatırarak oturur.⁸ Fakat bu hastanın oturarak kıyam yaparkenki oturuş şekli hususunda Hanefî imamları arasında ihtilaf vardır ve mezhepte müftâbih olan görüş İmam Zûfer'in görüşüdür.⁹

1.1.2.1.1. İmam Zûfer'in Görüşü

Zûfer'e göre, örfe bağlı bir oturuş şekli olduğu gibi namazda kabul edilen bir oturma şekli de vardır. O da teşehhüt oturuşudur. Bu sebeple hasta namaza başlarken teşehhüt oturuşunu yapabildiği takdirde namazı bitirinceye kadar diğer rükünlerde de aynı şekilde oturur. Çünkü hastanın kıyam mahallinde rükû, secde ve

⁸ İbn Nüceym (v. 970/1563), *el-Bahrü'r-râik*, II, 122.

⁹ Hâmevî (v.1098/1687), *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde (v.1099/1688), *el-Kavlü'l-ezher*, s. 38; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, II, 97; Abdüllâtif el-Molla (v.1339/1920), *Vesiletü'z-zafer*, s.73; Ayrıca bakınız: Alâeddin es-Semerkindî (v. 539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ*, I,189; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, II, 122.

teşehhüttekinden farklı bir şekilde oturması, diğer bir ifadeyle bulunduğu pozisyondan farklı bir pozisyona geçmesi, onun için daha zahmetli olacaktır.¹⁰

1.1.2.1.2. Diğer Görüşler

Bu meselede Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'den iki rivayet bulunmaktadır:

a. Kıyamda bağdaş kurmak: Hastalık illeti, namazda farz olan rükünlerin yerine getirilme zorunluluğunu kaldırır. Dolayısıyla “namazda oturuş şekli” gibi sünnet olan heyetler, kuvvet bakımından rükünlerden sonra geldiği için, bunların yapılma zorunluluğunun hastalık sebebiyle kalkması evleviyetlidir. Bu durumda hasta için en uygun olan uygulama, kıyam mahallinde en rahat oturuşlardan biri olan bağdaş kurarak oturmaktır. Kıyamdan sonraki rükünlerde teşehhütteki gibi oturması ise en uygundur.

b. Kıyamda istediği gibi oturmak: Bağdaş kurma rivayetindeki gerekçeden dolayı hasta kıyamda istediği gibi, diğer rükünlerde ise teşehhütteki gibi oturur.¹¹

Ebû Yusûf'tan da iki görüş rivayet edilmektedir.

a. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in belirttikleri gerekçeden dolayı bu hasta, kıyamda bağdaş kurarak, diğer rükünlerde ise teşehhütteki gibi oturur.

b. Namazın tamamında bağdaş kurarak oturur.¹²

İmam Mâlik ve Hanbelîlere göre hastalık, ruhsat olduğundan dolayı hasta kıyamda istediği gibi oturur.¹³

Şâfiîlerden iki rivayet vardır:

¹⁰ Alâeddîn es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, I, 189; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, I, 105; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, II, 122; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, II,97.

¹¹ Alâeddîn es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ* I,189; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, I, 202; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm* I, 127.

¹² Alâeddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, I,189; Zeylaî, *age.*,I, 202; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm* I, 127.

¹³ Sahnûn, *el-Müdevvene*, I,171; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, I, 314.

a. Bağdaş kurarak yapılan oturma kıyamın yerine geçen oturuş olduğu için, hastanın bağdaş kurarak oturması gerekir.

b. Teşehhüt oturuşu ibadet oturuşu, bağdaş kurmak ise örfî oturuştur. Bu hastanın ibadet oturuşu olan teşehhüt oturuşuyla oturması gerekir.¹⁴

1.1.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer ve İmam Şâfî (ikinci görüşüne göre) hem hastanın durumunu göz önünde bulundurarak hastalık mazeretini dikkate almış hem de mersûm¹⁵ ibadetlerin imkân dâhilinde belirlenen şekillere göre yapılmasını gerekli görmüştür. Diğer görüş sahipleri ise sadece hastalık mazeretini dikkate alarak hasta için uygun oturuş şeklini tayin etmişlerdir. Ayrıca Ebû Yusûf'tan gelen “namazın tamamında bağdaş kurarak oturur” şeklindeki ikinci rivayet kabul edilecek olsa, yukarıda belirtilen teşehhüt oturuşuna dair Hanefî mezhebindeki ittifak bozulmuş olacaktır.

Kanaatimizce bu konuda Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü hastanın, namazını kılariken namazın başından sonuna kadar aynı şekilde oturup başka pozisyona geçme zahmetine girmemesi hasta için bir kolaylıktır. Aynı zamanda hasta bu oturuşuyla mersûm ibadetlerde belirlenen şekillere de uymuş olur.

1.1.2.2. Özürsüz Kişinin Nafile Namaz Kılarken Kıyam Mahallinde Oturuş Şekli

Özrü olmayan kişinin nafile namaz kılariken oturarak kılmasının caiz olduğu hususunda bütün âlimler ittifak etmişlerdir. Aynı şekilde teşehhütte, teşehhüt oturuşuyla oturacağı hususunda da ittifak vardır. Fakat oturarak kıyam yaparken nasıl oturacağı hususunda ihtilaf olup Hanefî mezhebinde İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹⁶

¹⁴ Râfî(v. 623/1226), *Fethu'l-'azîz*, I,481; Nevevî, *el-Mecmû*, IV, 309.

¹⁵ Mersûm ibadet, edası belirli bir takım şekillere bağlı olan ibadet demektir. bkz. Bilgili, İsmail, *İbadet İlmihali*, 1. Basım, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul 2014, s. 20.

¹⁶ Hânevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, II, 38; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.88; Ayrıca bkz; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, II, 68.

1.1.2.2.1. İmam Züfer'in Görüşü

Teşehhüt oturuşu ibadet oturuşu olduğu için nafile namaz kılan kişinin namazın tamamında teşehhüt oturuşuyla oturması daha uygundur.¹⁷

1.1.2.2.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanife, İmâmeyn, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre nafile namaz kılan özürsüz kişi, kıyam esnasında istediği gibi oturabilir. Çünkü nafile namaz kılan kişi genelde kıraati uzun yapar. Şayet kıyamda, ayakta durması veya belli bir şekilde oturması şart koşulursa kıraati uzun okumayı terk edebilir. Kıraati uzun okumayı terk etmemesi için nasıl rahat ediyorsa o şekilde oturabilir. Ayrıca kişinin nafile namaz kılarken oturarak kılması caiz olan bir şeydir. Kişi, yapılması caiz olan bir şeyi istediği gibi yapabilir.¹⁸

1.1.2.2.3. Görüşlerin değerlendirilmesi

İmam Züfer, özrü olmayan kişinin nafile namaz kılarken oturarak kılması caiz olsa da, bu kişinin kıyam esnasında ibadet oturuşu olan teşehhüt oturuşuyla oturmasının daha uygun olduğunu savunur. Karşıt görüşte olanlar ise yapılması caiz olan bir şeyi yapan kişinin o şeyi istediği gibi yapabileceğini, nafile namaz kılan kişinin kıyam esnasında oturmasının da caiz olduğunu ve bu kişinin istediği gibi oturabileceğini savunurlar.

Kanaatimizce bu meselede İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü mademki bu meseledeki ihtilaf cevazlık ihtilafı olmayıp, efdâliyet ihtilafıdır. O zaman bu kişinin ibadet oturuşunu diğer oturuşlara tercih edip teşehhütteki gibi oturması daha uygun olacaktır.

¹⁷ Bedrüddin el-Aynî (v. 855/1451), *el-Binâye*, II, 541; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, I, 118; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, II, 68; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, II, 38.

¹⁸ Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye*, II, 541; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, I, 118; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, II, 68; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, II, 38; Sahnûn, *el-Müdevvene*, I, 173; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, I, 262; Nevevî (v. 676/1277), *el-Mecmû*, III, 275; Şirbinî, *Mugni'l-muhtâc*, I, 90; İbn Kudâme, *el-Muğni*, II, 105.

1.2.Ceza Hukuku Alanı

Ceza hukuku alanında İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü iki tanedir:

- 1) Nikâh şüphesiyle işlenen zinanın cezası,
- 2) Mağdurun rızasının cezaya etkisi.

İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı risalesi ile İbn Âbidîn'in "Reddü'l-muhtar" adlı eseri ilk meseleye yer vermiştir. Üçüncü meseleyi ise sadece Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı risalesi zikretmiştir.

1.2.1. Zina

1.2.1.1. Nikâh Şüphesiyle İşlenen Zinanın Cezası

Hanefî mezhebinde, evinde yabancı bir kadınla eşi olduğunu zannederek cinsel ilişkiye giren kişiye had cezasının uygulanıp uygulanmaması konusunda mezhep imamları arasında ihtilaf bulunmaktadır ve bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹⁹

1.2.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İlişki gece karanlıkta olmuşsa veya ilişkiye giren kişi âmâ ise bu kişinin iddiasının doğru olma ihtimali vardır. Bu ihtimal ise şüpheyi sebebiyet verir. Hz. Peygamber'in (a.s.) "*Cezaları, şüphe bulunduğu kaldırınız*"²⁰ hadisi mucibince had cezası uygulanmaz. Şayet ilişkiye giren kişi âmâ olmayıp ilişki de gündüz olmuş ise bu kişinin iddiasının doğru olma ihtimali bulunmadığından dolayı had cezası uygulanır.²¹

¹⁹ Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, IV, 25.

²⁰ Muttakî el-Hindî (v. 975/1567), *Kenz'l-ummâl*, V, 309: Şevkânî (v. 1250/1834), *Neylü'l-evtâr*, VII, 125.

²¹ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s.43; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, IV, 25; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.113; Ayrıca bakınız: Tahâvi, Ebû Ca'fer (v.321/933),

1.2.1.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve Ebû Yusûf'a göre, ilişkiye giren kişinin âmâ olması veya ilişkinin karanlık bir gecede vuku bulması, bu kişinin ilişkiye girdiği kadının eşi mi yoksa yabancı bir kadın mı olduğunu anlamasına engel oluşturmadığından dolayı had cezası uygulanır. Çünkü kişinin, ilişkiye girdiği kadının eşi olup olmadığını anlaması sadece görmekle olacak bir iş değildir. Kişi bunu ilişki öncesindeki konuşma sayesinde kadının sesinden, dokunduğunda vücudundan, kokusundan vb. şeylerden de anlayabilir.²²

İmam Muhammed'e göre bu meselenin hükmü, ilişkiye giren kişinin âmâ olup olmamasına bağlıdır. İlişkiye giren kişi âmâ olmasa ve bu ilişki karanlık bir gecede vuku bulsa kişiye had cezası uygulanır. Çünkü ilişkiye girdiği kadının eşi olup olmadığını görme dışında başka şekillerle de anlayabilmesi mümkündür. Bu kişinin söz konusu ilişkiyi gündüz vakti yaşaması halinde had cezasının evleviyetle uygulanacağı açıktır. Öte yandan ilişkiye giren kişi âmâ olup eşi zannettiği kadını ilişki için çağırduğunda kadın "ben senin eşin falancayım" diyerek ilişkiye girmişse âmânın iddiasının doğru olma ihtimali bulunduğu için had cezası uygulanmaz.²³

Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler bu meseleyi "zifaktan önce evleneceği kadını hiç görmediği için zifaf gecesi odasına giren yabancı bir kadınla ilişkiye giren kişi"nin meselesine kıyas etmişler ve had cezasının uygulanmayacağını savunarak İmam Züfer'le aynı görüşü paylaşmışlardır.²⁴

Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ, III, 301; Alâeddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,139; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik* III, 178.

²² Tahâvî, Ebû Ca'fer, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, III, 301; Alâeddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,139; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 178; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 25.

²³ Alâeddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,139.

²⁴ Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 178; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, IV,313; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 338; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 87.

1.2.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer ve aynı görüşte olan İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel ve Şâfîî olayın karanlık bir gecede meydana gelmesini dikkate alarak bu iddianın gerçek olma ihtimali bulunduğunu, dolayısıyla had cezasının uygulanamayacağını savunurlar. Ebû Hanîfe ve İmâmeyn ise karanlığın mazeret olamayacağını bilakis kişinin ilişkiye girdiği kadını bir şekilde tanıyabileceğini, dolayısıyla kişinin iddiasının doğru olamayacağından ötürü had cezasının uygulanacağını savunurlar.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü karşıt görüşü savunanların, karanlığı mazeret olarak kabul etmemelerinin gerekçesi olarak zikrettikleri hususlar kati bir sonuç verememektedir. Bu sebeple delilleri zayıftır. Zira kişi ilişkiye girdiği kimseyi sesi, kokusu, vücudu vb. gibi şeylerden tanıdığını zannettiği halde gerçek bunun aksi olabilir. Çünkü adamın ilişkiye girdiği yabancı kadın, bu hususlarda adamın eşine benzeyebilir.

1.2.2. Katl

1.2.2.1. Mağdurun Rızasının Cezaya Etkisi

Hanefî mezhebinde, kişiyi kendi isteği üzerine yani “beni öldür” demesiyle öldüren kimseye kısas uygulanıp uygulanmayacağı hususunda Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer’in görüşü tercih edilmiştir.²⁵

1.2.2.1.1. İmam Züfer’in Görüşü

Hiç kimsenin dinin korumayı amaçladığı beş şeyden biri olan yaşama hakkını sonlandırma yetkisi yoktur. O halde, kişinin böyle bir şeye dair izni geçersizdir ve katile kısas uygulanır.²⁶

²⁵ Pîrîzâde, *el-Kavlü 'l-ezher*, s. 46; Ayrıca bakınız: Zeylaî, *Tebyinü 'l-Hakâik* V, 190.

²⁶ Pîrîzâde, *el-Kavlü 'l-ezher*, s. 46; Ayrıca bakınız: Serâhî, *el-Mebsût*, XVI, 14; Kâsânî, *Bedâi 'u's-sanâi*, VII, 236; Zeylaî, *Tebyinü 'l-Hakâik* V, 190.

1.2.2.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn ve Hanbelîlere göre maktulün izni, tasarruf yetkisinin olmadığı bir hususta olduğu için geçersiz olup katile öldürme hakkı vermez. Fakat kişinin verdiği izin şüpheye sebebiyet verdiğinden kısas düşer. Zira Hz. Peygamber'in “*Cezaları şüphe bulunduğu kaldırın*” hadisi de bunu gerektirmektedir.²⁷

İmam Mâlik ve Şâfiî (iki görüşünde birine göre) İmam Züfer'le aynı görüşte olup kişinin izni, katile öldürme hakkı vermediğinden ve “*Yaradan'a karşı masiyet sayılacak hiçbir hususta mahluk'a itaat edilmez*” ilkesinden hareketle katile kısas uygulanacağı görüşünü savunurlar.²⁸

1.2.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer ve aynı görüşte olan Mâlik ve Şâfiî, kişinin yaşam hakkının dokunulmazlığını ifade eden ilahi yasağa uyulmadığı için kısas cezasının uygulanacağını savunurlar. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe, İmâmeyn ve Ahmed b. Hanbel ilahi yasağa uyulmadığını kabul etmekte fakat katilin izninin şüpheye sebebiyet verdiğini ve şüphenin de kısas cezasını düşüreceğini savunmaktadırlar.

Kanaatimizce bu konuda Ebû Hanîfe ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü katilin bu işi maktulün beni öldür demesi (maktulün izni) üzerine yapması bu işin amden olup olmadığı hususunda şüphe uyandırıyor. Şüphe olduğu için de kısas düşer.

²⁷ Alâeddin es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,102; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VII, 236; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, V,190; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, VI, 547.

²⁸ Nevevî, *el-Mecmu*, XVIII, 397; Karâfî (v. 684/1285), *ez-Zahîre*, V, 422; İbn Teymiyye, *Mecdüddin* (v. 652/1254), *el-Muharrer*, II, 125.

1.3. Muâmelât Alanı

1.3.1. Bey‘

Bey‘ bahsinde İmam Züfer’in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü dört meselededir.

1. Görme muhayyerliği hakkının düşmesi,
2. Murâbahalı satışta mebi’de sonradan oluşan kusurun alıcıya söylenmesi.

İmam Züfer’in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan dördü de birinci ve dördüncü meseleye yer vermiştir.

1.3.1.1. Görme Muhayyerliği Hakkının Düşmesi

Hanefî mezhebinde, müştemilatlı bir ev veya katlanmış kumaş (top halinde kumaş) satın almak isteyen kişinin (evin içini görmeden) dışarıdan evin duvarlarını ve avlusunu görmesi, kumaşın tamamını açıp bakmadan sadece görünen kısmına bakmasının görme muhayyerliği hakkını iptal edip etmemesi hususu, Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, bu konuda İmam Züfer’in görüşü tercih edilmiştir.²⁹

1.3.1.1.1. İmam Züfer’in Görüşü

Evler (odaları, mutfığı, banyosu) standart olmayıp farklılık arz edebilmektedir. Aynı şekilde kumaşın içi dışından farklı olabilir. Bu durumda müşterinin alacağı eve ve kumaşa dair tam bilgi sahibi olması ancak onların içini görmesiyle hâsıl olacağından, müşterinin bunların içini görmeden dışarıdan bakması muhayyerlik hakkını düşürmez.³⁰

²⁹ Hâmevî, *Ukûdu’-d-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü’l-ezher*, s. 38; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddû’l-muhtâr*, IV, 598; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü’z-zafer*, s. 84; Ayrıca bakınız: Zeylaî, *Tebyinü’l-Hakâik*, IV, 27; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, VIII, 91; Halebî (v. 956/1549), *Mülteka’-Ebhur*, I, 53.

³⁰ Serâhsî(v. 483/1090), *el-Mebsût*, XIII, 76; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, V, 294; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 35; Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü’l-Burhânî*, VI, 538; Zeylaî, *Tebyinü’l-Hakâik*, IV, 27; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, VIII, 91; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-Hukkâm*, II, 158; Halebî,

1.3.1.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn ve Mâlikîlere göre evlerin birbirinden farklı olması sadece büyüklük, küçüklük ve eski yeni olmaları hususundadır. Diğer hususlarda ise hemen hemen aynı oldukları için müşterinin, evin içini görmeden dışarıdan evin duvarlarını ve avlusunu görmesi, onu almak istediği ev hakkında yeterli bilgi verecektir. Dolayısıyla müşterinin satın alacağı evi dışarıdan görmesi görme muhayyerliği hakkını iptal eder. Top halindeki sarılı kumaşta da durum aynıdır. Müşterinin top halindeki kumaşın üstüne/bir kısmına bakması, satın almak istediği kumaş hakkında yeterli bilgi verdiği için görme muhayyerliği hakkını düşürür. Zira ölçülebilir misli/standart mallarda parçanın görülmesi tümünün görülmesi gibidir.

Şâfiîlere göre görülmeyen bir şeyin satılması gâibin satışı olacağından sahih değildir. Evin temeli gibi bakılması zor olan şeylerde ise onun cüzüne bakmak yeterlidir. Elbise ve top halindeki kumaş gibi tamamına bakılması mümkün olan şeylerde tamamına bakılması gerekir. Dolayısıyla müşterinin satın almak istediği evin avlusunu, damını, içerden ve dışarıdan olmak üzere evin duvarlarını, banyosunu, mutfakını görmesi gerekir. Top halindeki kumaşın satın alınacak miktarı da tamamen açılıp görülmelidir. Aksi takdirde bu alış veriş gâibin satışı olacağından sahih olmaz.

Hanbelîlere göre eşyanın fiyatını değiştirecek derecede olan değişikliği/farklılığı görmeden satın almak gâib olan bir malı satın almak gibi olacağından evin (odalarını, mutfakını banyosunu) ve kumaşın içini görmeden sadece dışını görmek muhayyerlik hakkını düşürmez.³¹

Mülteka'-Ebhur, I, 53; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 38; İbn Âbidîn *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 598; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 84.

³¹ Serâhsi, *el-Mebsût*, XIII, 76; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, V, 294; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 35; Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, VI, 538; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 27; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, VIII, 91; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 158; Halebî, *Mülteka'-Ebhur*, I, 53; IV, 542; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, III, 24; Şîrâzî (v. 476/1083), *el-Mühezzeb*, II, 16; Nevevî, *el-Mecmû*, IX, 291; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, III, 495.

1.3.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer'in savunduğu görüşe göre müşteri, satın almak istediği ev ve kumaş hakkında sonradan çekişmeye yol açmayacak şekilde yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Evin sadece dışarıdan görülmesi, top halindeki kumaşın satın alınacak miktarının açılıp tamamına bakılmaması ev ve kumaş hakkında yeterli bilgi vermemektedir. O halde şart koşulan bilgi düzeyi gerçekleşmemektedir. Bu sebeple müşterinin görme muhayyerliği hakkı düşmemektedir.

İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'in savunduğu görüşe göre, satın alınacak malın görülmüş olması onun mevcut olduğu, görülmemiş olması ise mevcut olmadığı anlamına gelmektedir. Zira görülmediği için hakkında malumat sahibi olunmayan nitelikler gâib hükmündedir. Dolayısıyla mevcut olmayanın satışı yapılmış gibidir. Bu sebeple de görülmeyen bir şeyin satışı sahih değildir. Bu prensip gereğince evin içinin, odalarının, mutfağının, banyosunun; top halindeki kumaşın satın alınacak kadarının görülmesi gerekmektedir. Ulaşılan sonuç itibariyle İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'in İmam Züfer'le aynı görüşte olduğu söylenebilir.

Ebû Hanife, İmâmeyn ve İmam Mâlik'in savunduğu görüşe göre, evin dışarıdan görülmesi ve top halindeki kumaşın açılmadan bir kısmının görülmesi müşteriye almak istediği ev ve kumaş hakkında yeterli bilgi vermektedir. Dolayısıyla şart koşulan bilgi düzeyi gerçekleşmektedir. Bu sebeple de müşterinin görme muhayyerliği hakkı düşmektedir.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü evler standart olmayıp odaları, mutfağı, banyosu, evin yapımında kullanılan malzemeler evden eve değiştiği için müşterinin evin içini görmedikçe ev hakkında gereken bilgiye sahip olması mümkün değildir. Top halindeki kumaşta da durum aynıdır. Zira top halindeki kumaşın ön yüzü iyi gözücü iç kısmı bunun aksi olabilir. Kumaş açılmadan da bu anlaşılabilir.

1.3.1.2. Murâbahalı Satışta Mebi'de Sonradan Oluşan Kusurun Alıcıya Söylenmesi

Birisi, kusuru (aybı) olmayan bir mal satın alsa sonra kendisinin veya yabancı birisinin fiilinden dolayı bu malda bir kusur meydana gelse ve adam bu şeyi murâbaha yoluyla bir başkasına satmak istese, satacağı şeydeki kusurun alırken bulunmadığını, sonradan kendi yanında meydana geldiğini müşteriye söylemek zorundadır. Hanefî mezhebi imamları bu hususta ittifak etmişlerdir. Fakat bu kusur semavi bir afet sebebiyle veya mebiin kendisinden dolayı meydana gelmişse, bayiin bu kusurun sonradan meydana geldiğini müşteriye söylemek zorunda olup olmadığı hususunda Hanefî imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.³²

1.3.1.2.1. İmam Züfer'in Görüşü

Müşterinin yanında meydana gelen kusur vasıfla ilgilidir. Vasfın semenden hissesi olduğundan bayi o maldaki kusurun, malı aldıktan sonra kendi yanında meydana geldiğini söylemek zorundadır. Aksi takdirde sanki mebiin bir kısmını alıkoyup müşteriye vermeden murâbaha yoluyla satmış olmaktadır. Şöyle ki, örneğin ilk akitte 50 TL'ye alınan mal, müşterinin yanında kusurlu hale gelerek 45 TL'ye düşmüştür. İkinci akitte ise 55 TL'ye satılmıştır. Bu durumda 5 TL kar ödediğini düşünen ikinci akdin müşterisi aslında 10 TL ödemiştir. Hâlbuki bu müşteri mebi'deki bu ayıbın bayiin yanında meydana geldiğini bilse, meydana gelen bu kusur satılan malın kıymetini azalttığı için o malı bayi'den murâbaha yoluyla almaktan vazgeçebilir.

1.3.1.2.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeynin benimsediği ilkeye göre vasfın semenden hissesi yoktur. Yani bedel vasfın değil aslın karşılığında verilmektedir. O halde kusurlanan kısımda semene tekabül eden bir karşılık yoktur. Buna göre bayi, mebi'de sonradan

³² Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 45; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 90. Ayrıca bkz.: İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, VI, 124.

meydana gelen kusurun bu malı satın alırken olmadığını, aldıktan sonra kendi yanında meydana geldiğini beyan etmeden murabaha yoluyla semenden indirim yapmaksızın satabilir.³³

İmam Mâlik, İmam Züfer’le aynı görüşte olup bayiin, “bu malı şu fiyata kusursuz olarak aldım ve bu kusur sonradan benim yanımda meydana geldi” diye beyan etmedikçe murabaha yoluyla satmış olamayacağını savunur.³⁴

Şâfiilere göre bayiin yanında meydana gelen kusur sonradan ortaya çıktığında bakılır: Şayet taraflar arasında münakaşaya sebebiyet verecek derecede büyük bir kusursa, bu malın murabaha yoluyla satılması caiz değildir. Ama normal veya küçük bir kusur ise bayiin, “o malı kusursuz olarak şu fiyata satın aldığını ve sonradan kendi yanında bu kusurun meydana geldiğini” söylemesine gerek yoktur. Ancak müşteriye aldatmış olmamak için, kusurun zamanını söylemese de, satış anındaki kusuru müşteriye söylemelidir. Aksi halde kusurluyu kusursuz fiyatına satmış olacaktır.³⁵

Ahmed b. Hanbel “bayiin satış esnasında mebi’deki kusuru müşteriye söylemesi gerektiği” konusunda Şâfiiler ile aynı görüştedir.³⁶

1.3.1.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede İmam Züfer ve onun gibi düşünenler, “vasfın semenden hissesi olduğu” ilkesinden hareket ederek bayiin yanında sonradan meydana gelen kusurun müşteriye söylenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve İmâmeyn ise “vasfın semenden hissesinin olmadığı” ilkesinden yola çıkarak söz konusu kusurun müşteriye söylenmeden de murabaha yoluyla satılabileceğini savunmuşlardır.

³³ Serâhsi, *el-Mebsût*, XIII, 79; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, V, 223; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü’l-muhtâr*, V, 140;

³⁴ Sahnûn, *el-Müdevvene*, III, 239.

³⁵ Nevevî, *el-Mecmû*, VIII, 13; Ebü’l-Ferec, Abdurrahman, *eş-Şerhu’l-kebir*, IV, 107.

³⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, IV, 138.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Zira bayiin yanında meydana gelen kusur malın değerini düşürür. Dolayısıyla vasfın semenden hissesi vardır. Ayrıca müşteri, bu malın bayiin söylediği fiyata kusursuz olarak alındığını öğrenince o malı murabaha yoluyla almaktan vazgeçebilir.

1.3.2. Vekâlet

Vekâlet bahsinde İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bîh olan görüşü sadece “*Dâva Vekilinin Dâva Konusunu Kabz Yetkisi*” meselesindedir.

İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan dördü de bu meseleyi zikretmiştir.

1.3.2.1.Dâva Vekilinin Dâva Konusunu Kabz Yetkisi

Alacak dâvasını sürdürmek üzere mal konusunda husumete vekil tayin edilen kişi, dâvayı kazanacak olursa yani hâkim bu vekilin lehine hüküm verirse, müvekkiline ait olan parayı kabz etmeye yetkisinin olup olmaması hususunda Hanefî mezhebinde mezhep imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.³⁷

1.3.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Alacak davasındaki vekil, sadece husumet için tayin edilmiştir. Dolayısıyla dâva sonunda kazanılan malı kabz etme yetkisi yoktur. Buna göre husumet için vekil olmak ile malı kabz için vekil olmak ayrı şeylerdir. Çünkü dâvayı yürütecek kişide aranan şartlar ile malı kabz edecek kişide aranan şartlar farklıdır. Nitekim davayı yürütecek kişide çoğunlukla “kendini iyi ifade edebilmesi”, “ikna kabiliyetine sahip olması” gibi şartlar aranmaktadır. Kabza vekâlette ise “güvenilir olmak” özellikle

³⁷ Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 39; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 529; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 82; Ayrıca bakınız: Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 149; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 291; İbrâhîm el-Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, I, 33.

aranan bir şarttır. Vekillerin bu tür olaylarda müvekkilinin güvenini suiistimal edip aldatmaları söz konusu görüşün benimsenmesinde etkili olmuştur.³⁸

1.3.2.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre, husumette vekil tayin edilen kişi, dava sonunda hâkim vekilin lehine karar verdiğinde, dâvanın konusu olan malı kabz etmeye yetkilidir. Çünkü müvekkilin husumet hususunda ona güvenip vekil tayin etmesi, malı kabz etme hususunda da ona güvendiğini gösterir. Ayrıca bir şeyde vekil olan kişi o şeyin tamamında vekil olmuştur. Husumet davasının tamamlanması ancak vekilin dâva konusu olan malı kabz etmesiyle gerçekleşir.³⁹

Mâlikîler Şâfiîler ve Hanbelîler bu konuda İmam Züfer'le aynı görüştedirler. Onlara göre müvekkilin, husumet hususunda vekile güvenmesi kabz hususunda da ona güvendiğini göstermez. Çünkü husumet başka bir şey, kabz başka bir şeydir.⁴⁰

1.3.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede İmam Züfer ve aynı görüşü savunanlar, husumet (dâva) için tayin edilen vekilde aranan vasıflarla malı kabz etmesi için tayin edilen vekilde aranan vasıfların farklı olduğunu savunurlar. Bu fakihlere göre, husumet başka bir şey, malı kabz etmek başka bir şeydir. Dolayısıyla husumet hususunda vekil olan kişinin dâvanın konusu olan malı kabz etmeye yetkisi yoktur. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve İmâmeyn ise vekilin husumet hususunda güvenilir olmasının, malı kabz hususunda da güvenilir olduğu anlamına geldiğini savunurlar. Bu fakihlere göre, bir şeyde vekil olan kişi onun tamamında vekil olduğu için, husumet davasının tamamlanması ancak

³⁸ Serâhsî, *el-Mebsût*, XIX, 11; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VI, 24; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 149; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 291; İbrâhîm el-Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, I, 331; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 278.

³⁹ Serâhsî, *el-Mebsût*, XIX, 11; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VI, 24; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 149; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 291; İbrâhîm el-Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, I, 33; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 278.

⁴⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 87; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 167; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, V, 73.

kabz ile gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla bu vekilin hem dava vekilliğine hem de kabza yetkisi vardır.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onunla aynı düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü bir kişi husumet için gerekli olan “kendini iyi ifade edebilmek”, “karşıdakini ikna edebilmek” gibi vasıfları taşıyor, fakat kabz için gerekli olan “güvenilirlik” vasfını taşıyor olabilir.

1.3.3. Kefâlet

Kefâlet bahsinde İmam Züfer’in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşü sadece “*Şarta Bağlı Nefse Kefâlette Kefilin Sorumluluğu*” meselesindedir.

İmam Züferi’n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan dördü de bu meseleyi zikretmiştir.

1.3.3.1. Şarta Bağlı Nefse Kefâlette Kefilin Sorumluluğu

Nefse kefalette asil, mekfûlünbihin (kefil olunan kişi) mahkemede hâkimin huzurunda teslim edilmesini şart koşmuştur. Kefil ise mekfûlünbihi hâkimin huzuruna getirmeyip çarşıda teslim etmiştir. Bu durumda kefil sorumluluğunu yerine getirmiş olmakta mıdır? Konu hakkında Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf bulunmaktadır ve İmam Züfer’in görüşü tercih edilmiştir.⁴¹

1.3.3.1.1. İmam Züfer’in Görüşü

İmam Züfer’e göre kefil, bu şahsı hâkimin meclisinde teslim etmedikçe sorumluluktan kurtulamaz. Kefilin, mekfûlünbihi mahkemenin bulunduğu ve dâvanın gerçekleşeceği şehirdeki bir çarşıda teslim etmesi yeterli değildir. Çünkü insanlar verdikleri sözü yerine getirme hususunda gevşeklik göstermeye

⁴¹ Hâmevî, *Ukûdu’-d-dürer*, s. 1; Pîrîzâde, *el-Kavlü’-l-ezher*, s. 41; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü’-l-muhtâr*, V, 293; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü’-z-zafer*, s.88; Ayrıca bakınız: Zeylaî, *Tebyinü’-l-Hakâik*, IV, 149.

başlamışlardır. Ayrıca kefile böyle bir imkân tanındığında, verdiği sözü yerine getirme hususunda gevşeklik gösterip vazifesini ihmal etme ihtimali artmaktadır. Öte yandan mekfûlünbihin hâkimin meclisinde teslim edilecek olması, işin içine hâkim girdiği için sorumluluğun ciddiyetini ve işin yapılma zorunluluğunu biraz daha artırmaktadır.⁴²

1.3.3.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn, Mâlikîler, Hanbelîlere göre kefil, mekfûlünbihi çarşıya getirmekle sorumluluktan kurtulur. Çünkü kefilin görevi, dâvanın gerçekleşmesine imkân sağlayacak şekilde mekfûlünbihi hazır bulundurmadır. Buna göre kefil, mekfûlünbihi hâkimin bulunduğu, mahkemenin kurulup hakkın ispat edilebileceği herhangi bir yere getirmekle görevini yerine getirmiş olmaktadır.⁴³

1.3.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede İmam Züfer, insanların verdikleri sözleri yerine getirme hususunda gevşeklik gösterdiklerini dikkate almaktadır. Bu sebeple mekfûlünbihin hâkimin meclisine getirilmesi şartının, işin ciddiyetini ve yerine getirilme zorunluluğunu artırdığını düşünmektedir. Bütün bu gerekçelerle, kefilin mekfûlünbihi şart koşulan yere getirmediği sorumluluktan kurtulamayacağını savunmaktadır.

Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve onun gibi düşünenlere göre ise önemli olan, kefilin dâvanın gerçekleşip hakkın ispat edilebilmesine imkân sağlamasıdır. Bu da kefilin, mekfûlünbihi mahkemenin ve hâkimin bulunduğu bir şehrin çarşısına getirmekle meydana gelmektedir.

⁴² Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s. 1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 41; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 293; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.88; Ayrıca bakınız: Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 149.

⁴³ Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 149; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 293; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, III, 345; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 154; Nevevî, *el-Mecmû*, XIV, 48; Şîrbînî, *Mugni'l-muhtâc*, III, 210; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 135; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IV, 105.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü verdiği sözü mecburiyet olmaksızın yerine getiren insanların sayısı maalesef istenilen düzeyde değildir. Bu husus önemli olup duruşmaların ve dolayısıyla adaletin gecikmemesi bakımından gerçekten de dikkate almaya değerdir. İşin içinde hâkim ve mahkeme olunca kişi bir manada verdiği sözü yerine getirmek zorunda kalmaktadır.

1.3.4. Vakf

Vakf bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü sadece “*Dirhem ve Dinarın Vakfedilebilmesi*” meselesindedir. Bu meseleyi İmam Züferi'n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan Pîrîzâde'nin “*el-Kavlü'l-ezher*” adlı risalesi ve İbn Âbidîn'in “*Reddü'l-muhtâr*” adlı eseri zikretmiştir.

1.3.4.1. Dirhem ve Dinarın Vakfedilebilmesi

Dirhem ve dinarın vakfedilmesinin diğer bir ifadeyle para vakfının sahih olup olmadığı meselesi Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁴⁴

1.3.4.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre para, yiyecek, keylî ve veznî olan menkûl malların vakfi caizdir. Bunlar her ne kadar sürekli/ebedi nitelikli (te'bîdî) şeyler olmayıp, kendilerinden ancak tüketim yoluyla faydalanılacak şeyler olsalar da, bazı hukukî işlemlerden geçirilerek bunların te'bidi şeyler gibi olması sağlanabilir. Şöyle ki, para mudârebe yoluyla işletilir ve kârı vakfin belirlediği yerlere tasadduk edilebilir. Ölçülüp tartılabilen şeyler de satılır, parası mudarebe yoluyla işletilir ve kârı vakfin belirlediği

⁴⁴ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 40; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, IV, 363: Kâdîhan(v.592/1196), *Fetâvâ Kâdîhân*, III, 190.

yerlere tasadduk edilebilir. Böylece kendileri te‘bidi olmasalar da bunlardan elde edilen kâr te‘bidi olduğu için sanki bunlar da te‘bidi olmuştur.⁴⁵

1.3.4.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe’ye göre paranın ve menkul malların vakfı caiz değildir. Çünkü vakfın sıhhati için vakfedilen şeyde te‘bidilik vasfı olması gerekir. Bunlarda ise bu vasf yoktur. İmâmeyne göre at ve silah gibi vakfedilebileceklerine dair nassın varid olduğu şeyler ile mushaf, kitap, balta, keser gibi insanlar arasında vakf edilmesi örf ve âdet haline gelenler müstesna olmak üzere, paranın ve menkul malların vakfı caiz değildir. Çünkü bunlarda te‘bidilik vasfı yoktur.⁴⁶

Mâlikîlere göre vakfedilen şeyin te‘bidilik vasfını taşıması şart değildir. Dolayısıyla paranın vakfı da caizdir.⁴⁷

Şâfîîlerden bu konuda iki farklı rivayet bulunmaktadır:

- a. Paranın icarı caiz olduğu için vakfı da caizdir. Çünkü paranın geliri icar yoluyla sürekli olur. Dolayısıyla vakfedilen para te‘bidilik vasfını taşımış olur.
- b. Paranın icarı caiz olmadığı için vakfı da caiz değildir. Çünkü parada te‘bidilik vasfı yoktur.⁴⁸

Hanbelîler, Ebû Hanife ile aynı görüşte olup, vakfedilen şeyin te‘bidilik vasfını taşıması gerektiğini, paranın ise bu vasfı taşımadığı için vakf edilmesinin caiz olmadığını savunurlar.⁴⁹

⁴⁵ Buhârî, *el-Muhtâ’l-Burhânî*, VI, 119; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-Hukkâm*, II, 137; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 363.

⁴⁶ Buhârî, *el-Muhtâ’l-Burhânî*, VI, 119; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-Hukkâm*, II, 137; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü’l-muhtâr*, IV, 363

⁴⁷ Desûkî, *Hâşiyetü’l-Desûkî*, IV, 77

⁴⁸ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 323; Şîrbînî, *Mugni’l-muhtâc*, III, 524.

⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, VI, 35.

1.3.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede Mâlikîler dışındaki bütün mezhepler vakfın sıhhati için vakfedilen şeyin te'bidilik vasfını taşıması gerektiğini aksi takdirde vakfın sahih olmayacağını savunurlar. Ebû Hanîfe, İmâmeyn, Şâffîlerin bazıları ve Hanbelîler, paranın te'bidilik vasfını taşımadığı için vakfedilemeyeceği düşüncesindedirler.

İmam Züfer ve Şâffîlerden bazıları, para mudârebe veya icar yoluyla işletildikten sonra te'bidilik vasfını kazanmış gibi olacağından, paranın da vakfının caiz olduğunu savunurlar. Mâlikîler ise vakıfta te'bidiliği şart koşmadıkları için paranın vakfının caiz olduğu düşüncesindedirler.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü vakıfta esas olan vakfedilen eşyanın aslı baki kalmakla beraber kedisinden yararlanılmasıdır. Buna göre, mudarebe yoluyla işletilen paranın aslı olduğu gibi kalmakta, kârı ise vakfın uygun gördüğü yerlerde kullanılmak suretiyle vakıftan hedeflenen maksat yerine gelmiş olmaktadır.

1.3.5. Yemin

Yemin bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü sadece "*Falancaya ödünç vermeyeceğim diye yemin eden kişinin, o kimsenin gönderdiği kişiye ödünç vermesiyle yemininin bozulması*" meselesindedir. İmam Züferi'n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece İbn Âbidîn'in "*Reddü'l-muhtar*" adlı eseri bu meseleyi zikretmiştir.

1.3.5.1. Falancaya Ödünç Vermeyeceğim Şeklinde Yemin Eden Kişinin, O Kimsenin Gönderdiği Kişiye Ödünç Vermesiyle Yemininin Bozulması

Birisi "*Zeyd'e ödünç vermeyeceğim*" diye yemin etse, sonra Zeyd o adama bir şahıs gönderip ödünç alsa, Zeyd'e ödünç vermeyeceğine dair yemin eden kişinin

yemininin bozulup bozulmadığı hususunda Hanefî mezhep imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁵⁰

1.3.5.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Zeyd'e ödünç vermeyeceğine dair yemin eden kişi Zeyd'in gönderdiği kişiye ödünç verecek olsa yemini bozulur. Çünkü Zeyd'in gönderdiği şahıs elçi olduğundan yapmış olduğu iş müvekkiline nispet edilir. Zira gönderilen kişi sadece müvekkilin meramını dile getiren bir elçidir ve elçinin kendi adına bir tasarrufu söz konusu olmamaktadır. Bu konuda genel kural şudur: İâre, hibe gibi akitlerde akdin hukuku fiili yapana değil, fiilin yapılmasını emredene aittir. Dolayısıyla bu gibi akitler üzerine yemin edildiğinde, yemin edenin kendisi ya da emrettiği şahıs bu fiili yaparsa, yemin edenin yemini bozulur.⁵¹

1.3.5.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Yusûf'a göre bu kişinin yemini bozulmaz. Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu kişinin yemininin bozulacağı bilgisi mevcut olmakla birlikte, bu görüşün kime ait olduğu belirtilmemiştir. Fakat İbn Âbidîn *Cemü't-tefârik*⁵² adlı eserden naklen bu görüşün İmam Züfer'e ait olup müftâ-bih sayıldığını ve İmam Züfer'e muhalefet eden kişinin de Ebû Yusûf olduğunu söylemiştir.⁵³ Kaynaklarda bu meselenin değerlendirilebilmesi için gereken bilginin yetersizliği sebebiyle, görüşlerin değerlendirilmesine imkân bulamadığımız için İbn Âbidîn'in nakli ile yetinmek zorunda kalınmıştır.

1.3.6. Nikâh

Nikâh bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü sadece "*Muvakkat nikâh akdinin sıhhati*" meselesindedir. İmam Züferi'n mezhepte

⁵⁰ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 817.

⁵¹ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 817.

⁵² *Cemü't-tefârik*, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Ebi'l-Kâsım b. Bâbcük (Baycük) el-Hârizmî el-Bakkâlî'nin (ö. 562/1167) fıkha dair eseridir. Bkz. Altıkulaç, Tayyar, "Bakkâlî", DİA, IV, 544.

⁵³ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 817.

müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece İbn Âbidîn'in "Reddû'l-muhtar" adlı eseri bu meseleyi zikretmiştir.

1.3.6.1. Muvakkat Nikâh Akdinin Sıhhati

Eşlerin üzerinde anlaştıkları bir süreyle sınırlı olan nikâhın sahih olup olmaması Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁵⁴

1.3.6.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Unsurları ve şartları mevcut olduğunda, muvakkat diye tabir edilen ve belli bir süre ile sınırlandırılan bu nikâh akdi sahihtir. Zira nikâh akdinde esas olan ebediliktir. Buna göre akdin gereğinden olmayan "zaman belirleme şartı" fasit bir şarttır. Bu şartın fasit olması, yalnızca şartı geçersiz kılar ve akdin sıhhatine zarar vermez. Dolayısıyla bu akit, ebedilik niteliğini taşıyan sahih bir akit olmaya devam eder.⁵⁵

1.3.6.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre bu akitte akdin kuruluş şartları mevcut olmakla beraber fasit bir şart koşulduğu için akit fasittir.⁵⁶

İmam Malik, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ise bu akdin mut'a nikâhıyla aynı olduğunu, dolayısıyla bu akdin batıl olduğunu savunmuşlardır.⁵⁷

⁵⁴ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr*, III, 51.

⁵⁵ Tahâvi, Ebû Ca'fer, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, II, 307; Serâhsi, *el-Mebsût*, V, 153; Alâeddin es-Semerkandi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, II,189; Mergînânî, *el-Hidâye*, I, 190; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, II, 115. Ayrıca bkz. Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, 11.Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2015, s. 54-57.

⁵⁶ Tahâvi, Ebû Ca'fer, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, II, 307; Serâhsi, *el-Mebsût*, V, 153; Alâeddin es-Semerkandi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, II,189; Mergînânî, *el-Hidâye*, I, 190; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, II, 115.

⁵⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, I, 130; Şâfiî, *el-Üm*, V, 86; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 178.

1.3.6.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer'in benimsediği ilkeye göre, akitlerdeki fasit şartlar geçersiz olup akitlerin sıhhatine zarar vermemektedir. Nikâh akdindeki zaman belirleme şartı da fasit bir şart olduğu için, nikâh akdine zarar vermemektedir. Dolayısıyla ona göre bu nikâh akdi sahih ve ebedidir.

Ebû Hanîfe ve imâmeyn, akitlerdeki fasit şartların akitleri fasit yaptığını, bu nikâh akdindeki zaman belirlemenin fasit bir şart olduğunu ve akdi fasit ettiğini savunmuşlardır. Mâlikî, Şâfî ve Hanbelîler ise bu nikâhı mut'a nikâhı ile aynı görüp batıl olduğunu söylemişlerdir. Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü nikâh akdinin kuruluş şartlarının tamamı mevcuttur. Zaman belirleme şartı ise fasit bir şart olduğu için geçersiz ve yok hükmünde olduğundan akde zarar veremez.

1.3.7. Nafaka

Nafaka bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü sadece "*Mahkemenin mefkudun karısına nafaka bağlaması*" meselesindedir. Bu meseleyi, Züferi'n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan dördü de zikretmiştir.

1.3.7.1. Mahkemenin Mefkud'un Karısına Nafaka Bağlaması

Kendisinden haber alınamayan gâib koca geriye nafaka cinsinden mal bırakmışsa, eşinin mefkudun nikâhlısı olduğunu ispat edecek bir delille mahkemeye başvurması durumunda, mahkeme o maldan kadın için nafaka takdir eder. Bu hususta mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Gâib koca geriye nafaka cinsinden mal bırakmamışsa, kadın da gâibin nikâhlısı olduğunu ispat edecek bir delille mahkemeye başvurmuş ve kocası adına borç alınıp kendisine nafaka takdir edilmesini mahkemededen talep etmişse, onun bu talebinin kabul edilip edilmeyeceği

hususunu, Hanefî mezhep imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁵⁸

1.3.7.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer, mahkemenin kadının getirdiği delile itibar ederek gâib olan koca adına borç alıp kadına nafaka takdir etmesi gerektiğini savunur. Zira gâib olan adamın öldüğüne dair bir delil olmadığı için hayatta olduğuna hükmedilir. Bu kişi, hayatta olduğuna hükmedildiği için nikâhlısı olduğu delille ispatlanan karısının nafakasını temin etmekle yükümlüdür. Kendisi olmadığı için mahkeme onu borçlandırır, yerine getirmekle yükümlü olduğu nafakayı temin eder.⁵⁹

1.3.7.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve imâmeyne göre mahkeme gâib olan kişiyi borçlandırarak kadına nafaka takdir edemez. Çünkü bu işlem gâib olan kişi aleyhine hüküm vermektir ve caiz değildir.⁶⁰

İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel, İmam Züfer'le aynı görüşte olup, kadının gâibin eşi olduğu iddiasını ispatlaması durumunda hâkimin gâib aleyhine hüküm verebileceğini savunurlar.⁶¹

1.3.7.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer ve onunla aynı görüşte olanlar, gâibin karısına karşı nafaka sorumluluğunun devam ettiği düşüncesindedirler. Buna göre, gâib borçlandırılarak karısına nafaka takdir edilmelidir. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve imâmeyne ise

⁵⁸ Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 40; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 607; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.78; Ayrıca bakınız: Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 60. Ayrıca bkz. Hira, Ayhan, *Medeni Yargılama Hukuku Açısından İslâm Muhâkeme Hukukunda Gıyabî yargılama*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2015, s. 128-132.

⁵⁹ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 607; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, VI, 196; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 60.

⁶⁰ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 607; Kâsânî, *Kâsânî, Bedâi'u's-sanâi'*, VI, 196; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 60.

⁶¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, 35; Şâfiî (v. 204/820), *el-Ümm*, V, 256; Şîrbînî, *Mugni'l-muhtâc*, VI, 308; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 256.

gâib aleyhine hüküm vermenin caiz olmadığı ilkesinden hareket etmektedirler. Bu ilkeye göre, gâibi borçlandırarak karısına nafaka takdir etmek doğru değildir.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü mahkeme gâibin haklarını koruyup görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Gâib geriye nafaka cinsinden bir mal bırakmadığı için karısına karşı nafaka sorumluluğunu yerine getirmemiştir. Böyle bir durumda mahkeme gâibi karısına karşı üstlendiği sorumluluktan kurtarmak için nafaka takdir etmek zorundadır.

1.3.8. Lukata

Lukata bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bih olan görüşü sadece “*Buluntu için yapılan harcamanın geri ödenmesi*” meselesindedir. Bu meseleyi, Züferi'n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan Pîrîzâde'nin “el-Kavlü'l-ezher” adlı risalesinin dışındaki üç kaynak zikretmiştir.

1.3.8.1. Buluntu İçin Yapılan Harcamanın Geri Ödenmemesi

Birisi bir şey bulduğunda, o bulduğu şeyin sahibini aramakla mükelleftir. Bulduğu şey de bulan kişinin yanında emanettir. Bu kişi buluntunun sahibini arama esnasında hâkimin emri olmaksızın buluntu için bir harcama yapmış ise, bunu kendi kesesinden harcamış olup buluntunun sahibinden bu harcadığını talep edemez. Ama bu harcamayı buluntu sahibinden almak üzere hâkimin emri ile yapmışsa, yaptığı harcamayı buluntu sahibinden talep edebilir. Ayrıca, yaptığı masrafı buluntunun sahibinden alıncaya kadar buluntuyu hapsedip sahibine vermeyebilir. Buluntu şeyin hapsedilme esnasında helak olması durumunda, bu kişinin yaptığı harcamanın sakıt olup olmadığı hususunda Hanefî mezhep imamları arasında ihtilaf olup bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁶²

⁶² Hâmevî, *Ukûdu'd-düer*, s.1; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 607; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 98; Ayrıca bakınız: Molla Hüsrev, *Düerü'l-Hukkâm*, II, 131; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, V, 168.

1.3.8.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre, buluntunun hapsedilme esnasında helak olması durumunda buluntuyu bulan kişinin yapmış olduğu masraflar sakıt olur. Bu kişi yaptığı harcamaları buluntu sahibinden talep edemez. Çünkü buluntu hapsedilmekle rehin gibi olur.⁶³

1.3.8.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve imâmeyne göre bu kişinin yaptığı harcamalar sakıt olmaz. Çünkü yapılan masraflar, buluntunun sahibi üzerine sabit olan ve karşılığı ayn olmayan bir borçtur. Ayrıca harcamayı yapan kişinin haps/muhafaza hususunda takip ettiği yöntem tazmini gerektirmemektedir. Bu borç buluntunun sahibi tarafından, buluntuyu korumak için harcama yapan kişiye ödenmedikçe sakıt olmaz.⁶⁴

Hanbelîlere göre, buluntuyu yanına alan kişi onu korumayı bedelsiz olarak üstlenmiştir. Bu sebeple yaptığı harcamaları hâkimin emriyle yapmış olsa dahi buluntunun sahibinden talep edemez.⁶⁵

1.3.8.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede İmam Züfer, buluntu için harcama yapan kişiyi murtehinin durumuna kıyas etmiştir. Buna göre buluntunun hapsedilme esnasında helak olması durumunda buluntuyu bulan kişinin yaptığı masraflar sakıt olmaktadır. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve imâmeyn ise, buluntu için yapılan harcamaların buluntu sahibinin üzerinde sabit olan bir borç olduğunu ve harcamayı yapan kişiye ödenmesinin dışında hiçbir şekilde sakıt olmayacağını savunmaktadırlar.

Kanaatimizce bu konuda Ebû Hanîfe ve İmâmeynin görüşü daha isabetlidir. Çünkü buluntu için harcama yapan kişinin amacı, buluntuyu korumaktır. Yapmış

⁶³ Molla Hüsrev, *Dürrü'l-Hukkâm*, II, 131; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, V, 168; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, I V, 282.

⁶⁴ Molla Hüsrev, *Dürrü'l-Hukkâm*, II, 131; İbn Nüceym, *el-Bahrü'raik*, V, 168; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn*, I V, 282

⁶⁵ İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 200.

olduğu harcamayı buluntu sahibinden alabilmek amacıyla buluntuyu hapsedmesi esnasında meydana gelen telefte onun herhangi bir art niyeti bulunmamaktadır. O halde kusuru bulunmadığı için sorumlu tutulmamalı ve buluntu sahibinden alacağı hak da sakıt olmamalıdır.

1.3.8. Neseb

Neseb bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü iki meselededir:

- 1) Ortak Cariyenin Doğurduğu Çocuğun Nesebinin Sübutu,
- 2) Nesebin sübutunda asgari süre.

İmam Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı risalesi bu iki meseleyi zikretmiştir.

1.3.9.1. İki Kişinin Ortak Olduğu Müdebber Cariyenin Doğurduğu Çocuğun Nesebinin Sübutu

İki kişinin ortak olduğu cariye bir çocuk doğursa ve ortaklardan birisi o çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia etse, bu durumda nesebin sabit olup olmadığı hususunda Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁶⁶

1.3.9.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre böyle bir durumda kıyasen neseb sabit olmaz. Çünkü ortakların bu cariye müdebberleştirmeleri, onlara velâ hakkı doğurur. Zira o çocuk, bu iki ortağın müdebber kölesinin çocuğudur. Çocuğun kendisinden olduğunu iddia eden sahip için nesebin sabit olması ise, onun velâ hakkının iptal edilmesini

⁶⁶ Gaznevî (v. 593/1197), *el-Hâvi'l-Kudsi*, I, 491: Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 41

gerektirir. Hâlbuki velâ hakkı iptal olmaz. Çünkü velâ hakkı feshedilebilen haklardan değildir⁶⁷

1.3.9.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre bu çocuğun nesebi istihsanen sabit olur ve bu cariye çocuğun nesebini iddia edenin ümmü veledi olur. Bu durumda nesebi iddia eden ortak, diğer ortağına müdebber cariye'nin kıymetinin yarısını öder. Böylece onun tamamına malik olur. Bundan sonra, malik ölünce ümmü veled olan cariye, tamamen hürriyetine kavuşur. Bu meselede nesebin sübutunun sebebi, çocuğun kendisinden olduğunu iddia eden sahibin, malik olduğu bu cariye ile ilişkiye girmiş olmasıdır.⁶⁸

Hanbelîlerin temel eserlerinde bu meseleyle ilgili hangi bir görüşe rastlamadık.

1.3.9.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer, böyle bir durumda nesebin sübutu ile velayet hakkının karşı karşıya geldiğini göz önünde bulundurmuş, birinin varlığının diğerinin yokluğunu gerektirdiğini savunmuştur. Bu sebeple de nesebin sabit olmadığını söylemiştir. Ebû Hanîfe ve onun gibi düşünenler ise, nesebin sübut sebebinin mevcudiyetini dikkate alarak nesebin sabit olduğunu savunmuşlardır.

Kanaatimizce bu konuda Ebû Hanîfe ve onunla aynı düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü nesebin sabit olması için gereken sebep yani cinsel ilişki mevcuttur. Ayrıca çocuğun kendisinden olduğunu iddia eden kişi, nesebin sübutundan doğan sorumluluklarla mükellef olacaktır. Diğer bir ifadeyle kendi iradesiyle kendi aleyhine ikrarda bulunmuştur. İlke olarak bir kimsenin kendi aleyhine yaptığı ikrarlar ise kabul edilmektedir.

⁶⁷ Tahâvî, Ebû Ca'fer, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, s.372: Kâsâni, *Bedâi'u's-sanâi'*, IV, 118; Gaznevî, *el-Hâvi'l-Kudsi*, I, 491;

⁶⁸ Tahâvî, Ebû Ca'fer, *Muhtasarü İhtilâfi'l-ulemâ*, s.372: Kâsâni, *age.*, IV, 118; Gaznevî, *el-Hâvi'l-Kudsi*, I, 491; Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, 551; Şâfiî, *el-Ümm*, VIII, 28.

1.3.9.2. Nesebin Sübutunda Asgari Süre

Birisi, “ben bu kadınla evlenirsem boş olsun” dedikten sonra o kadınla evlenirse talak gerçekleşmektedir. Bu kadının, evlilik gününden itibaren altı ayın tamamlanmasıyla bir çocuk doğurması durumunda, çocuğun nesebinin sabit olup olmadığı Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer’in görüşü tercih edilmiştir.⁶⁹

1.3.9.2.1. İmam Züfer’in Görüşü

İmam Züfer’e göre bu çocuğun nesebi kıyasen sabit olmaz. Çünkü nesebin sabit olabilmesi için nikâh akdinden sonra eşlerin zifafa girmeleri veya halvet olmaları gerekir. Bu meselede, nikâh akdinin gerçekleşmesinin hemen ardından talak vaki olup eşlerin zifafa girmelerine veya halvet olmalarına imkân kalmamıştır.⁷⁰

1.3.9.2.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre nesebi istihsanen sabit olur. Çünkü çocuk onun döşeginde doğmuştur. Zira çocuk evlilikten tam altı ay sonra doğduğu için, boşanmadan altı aydan az bir zaman sonra doğmuş olur. Bunun için her ne kadar aklen vukuu tasavvur edilemese de annenin, boşanmadan önce nikâh halinde iken bu çocuğa gebe kaldığına hükmedilir.⁷¹

İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Hanbelîler bu konuda İmam Züfer’le aynı görüşte olup, nesebin sabit olmadığını savunurlar. Çünkü bu durumda ne zifafa ne de halvete imkân kalmamıştır.⁷²

⁶⁹ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 44.

⁷⁰ Tahâvî, Ebû Ca‘fer, *Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ*, II, 461; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 38; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 44.

⁷¹ Tahâvî, Ebû Ca‘fer, *Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ*, II, 461; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, III, 38.

⁷² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, IV, 142; Şâfiî, *el-Üm*, V, 235; Şîrbînî, *Mugni'l-muhtâc*, V, 72; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, III, 188; Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 8.

1.3.9.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu meselede İmam Züfer ve onunla aynı görüşte olanlar, nesebin sabit olabilmesi için nikâh akdinden sonra eşler arasında birleşmenin vâki veya mümkün olmasını şart koştukları için nesebin sabit olmadığını savunurlar. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve İmâmeyn ise nesebin sabit olması için zifaf veya halveti şart koşmayıp nikâh akdinin varlığının yeterli olduğunu dolayısıyla bu durumda nesebin sabit olduğunu savunurlar.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü gerçekte zifaf veya halvet olmadan, aklen tasavvur edilemeyen hükmi halvetle nesep sabit olamaz.

1.3.10. Kölelik

Köle bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü sadece “Şarta bağlı köle azat etme” meselesindedir. Bu meseleyi Züfer'in mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece İbn Âbidîn'in “Reddü'l-muhtâr” adlı eseri zikretmiştir.

1.3.10.1. Şarta Bağlı Köle Azat Etme

Köle sahibinin kölesine “Ben ölür veya öldürülürsem sen müdebbersin” demesiyle bu kölenin müdebber olup olmadığı Hanefî mezhebi imamaları arasında ihtilafli olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁷³

1.3.10.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre köle sahibinin kölesine bu sözü söylemesiyle köle müdebberleşir. Çünkü köle sahibinin bu sözü mutlak olup, kölenin müdebber olması, sahibinin ölümüne bağlanmıştır. Köle sahibinin ölmesi ile öldürülmesi arasında fark

⁷³ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 688.

olmayıp, hangi şekilde olursa olsun köle sahibinin ölmesiyle bu şart yerine gelmiş olur.⁷⁴

1.3.10.1.2. Diğer görüşler

Ebû Yusûf'a göre köle sahibinin bu sözüyle köle müdebberleşmez. Çünkü kölenin müdebberleşmesi iki farklı şeye bağlanmıştır. Birincisi, köle sahibinin ölmesidir. Bu durumda köle müdebberleşir. İkincisi, köle sahibinin öldürülmesidir. Bu durumda köle müdebber olmaz. Çünkü köle sahibinin ölmesi ile öldürülmesi farklı şeylerdir.⁷⁵

Hanefî mezhebinin temel eserlerini inceledik bu ihtilaf edilen hususla ilgili Ebû Hanîfe ve İmam Muhamed'e ait herhangi bir görüş rivayetine rastlamadık. Aynı şekilde Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlerin de temel eserlerini inceledik bu ihtilaf edilen hususla ilgili Mâlikîlerden, Şâfiîlerden ve Hanbelîlerden nakledilen herhangi bir görüş rivayetine rastlamadık

1.3.10.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi

İmam Züfer, köle sahibinin ölmesi ile öldürülmesinin aynı şey olduğunu düşünmektedir. Buna göre, kölenin müdebberleşmesi, sahibinin ölmesiyle veya öldürülmesiyle gerçekleşmektedir. Çünkü sonuçta köle sahibi hayatını kaybetmiştir. Karşıt görüşte olan Ebû Yusûf ise ölmek ile öldürülmenin iki farklı şey olduğunu düşünmektedir. Burada köle sahibi müdebber olmayı iki farklı sebebe bağlamıştır ve bunlar aynı şeyler değildir. Çünkü öldürülmek ölmek kavramının muhtevası içinde değerlendirilebilir. Fakat ölmek öldürülmenin kapsamında ele alınamaz. Zira öldürülmek bir şekilde ölmek demektir. Ama ölmek mutlaka öldürülmek demek değildir. Sonuç itibariyle bu meselede köle sahibi farklı iki şartı bir arada zikrettiği için kölenin müdebberleşmeyeceğini savunmaktadır. Nitekim “öldüğüm gün” ifadesinde de benzer durumun olduğu söylenebilir. Çünkü gün kelimesi gündüzü de

⁷⁴ Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, IV, 78: İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, III, 688.

⁷⁵ Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, IV, 78: İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, III, 688.

geceyi içerir. Kölenin sahibi gündüze niyet etmiş olarak söylese fakat geceleyin ölse köle müdebber olmamaktadır.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü tedbir, kölenin hürriyetinin sahibinin ölümüne bağlanmasıdır. Burada önemli olan husus köle sahibinin ölüp ölmediğidir. Yoksa köle sahibinin nasıl öldüğü değildir.

1.3.11. Talak

Talak bahsinde İmam Züfer'in Hanefî mezhebinde müftâ-bîh olan görüşü iki tanedir:

- 1) İddet süresi içinde talak,
- 2) Hanımına iki çarpı bir ile boşsun diyen kişinin bu sözüyle iki talak'ın vaki olması.

İmam Züferi'n mezhepte müftâ-bih olan görüşlerini ele alan kaynaklardan sadece Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı risalesi birinci meseleye yer vermiştir. İkinci meseleyi ise sadece İbn Âbidîn'in "Reddü'l-muhtar" adlı eseri zikretmiştir.

1.3.11.1. İddet Süresi İçinde Talak

Bir kimsenin evlendiği cariyeyi satın aldıktan sonra azat etmesi ve daha sonra iddet süresi dolmadan onu boşaması durumunda talakın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği hususunda Hanefî mezhebi imamaları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁷⁶

1.3.11.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre bu meselede talak vaki olmaz. Çünkü talak ancak nikâhın varlığı durumunda söz konusu olur. Hâlbuki bu kişi cariyeyi satın aldığı anda aralarındaki nikâh bağı sona ermiş olmaktadır. Çünkü cariyeye üzerinde kurulan

⁷⁶ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhan*, I, 495: Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 44.

mülkiyet, nikâhın iptal olmasının sebebidir. Buna göre mülkiyet tesisinden itibaren bir nikâhın mevcudiyeti mevzubahis değildir. Dolayısıyla talaktan söz etmek de anlamsızdır. Ayrıca bahse konu olan mülkiyet, bundan sonra yapılacak nikâha da manidir.⁷⁷

1.3.11.1.2. Diğer Görüşler

İki görüşünden birisine göre Ebû Yusûf ve İmam Muhammed'e göre talak vaki olur.⁷⁸ Yaptığımız araştırma sonucu bu imamların delillerine rastlayamadık. Aynı şekilde konu hakkında gerek Ebû Hanîfe gerekse diğer mezhep imamlarına ait her hangi bir görüş rivayetine de rastlamadık.

1.3.11.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü bu kişi ile evlendiği cariye arasındaki nikâh, bu kişinin evli olduğu cariyi satın aldığı an iptal olmuştur. Bu durumda aralarında nikâh yoktur. Nikâhın olmadığı bir yerde talak söz konusu değildir.

1.3.11.2. Hanımına İki Çarpı Bir İle Boşsun Diyen Kişinin Bu Sözüyle İki Talakın Vaki Olması

Birisi hanımına “Sen bir kere iki boşsun” dese ve bu sözüyle çarpma işlemi kasetse, iki talak mı yoksa bir talak mı vaki olacağı hususunda Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup, bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁷⁹

1.3.11.2.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre bu durumda iki talak vaki olur. Çünkü matematik uzmanlarının çarpma işlemi hususunda örfleri, bir sayıyı diğerinin adedince katlamaktır. Bu meselede kocanın matematikçilerin istilahındaki sözü kullanması,

⁷⁷ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhan*, I, 495: Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 44.

⁷⁸ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhan*, I, 495: Molla Hüsrev, *Dürrü'l-Hukkâm*, I, 360.

⁷⁹ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, III, 261.

onların örflerine göre konuştuğunu ve sayının ikiye katlanmasını kastettiğini gösterir. Bu adam bu şekilde yapmakla, talâkı bilerek Farsça veya başka bir dille yapmış gibi olur.⁸⁰

1.3.11.2.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre böyle bir durumda bir talak vaki olur. Çünkü bu söz cüzleri çoğaltır, fertleri değil. Yani çarpmak, çarpılan sayının cüzlerini çoğaltmak hususunda tesir eder. Sayının çoğalması hususunda tesiri yoktur. Eğer çarpmak sayıyı arttırsaydı, dünyada fakir kalmazdı. Çünkü kişi bir dirhemini yüzle çarpar, o dirhem yüz olurdu. Sonra yüzü binle çarpar yüz bin olurdu. Bu durumda kişinin çarpma işlemini kastederek birçok cüzlere ayırdığı bir talâk bir talâktan fazla olmaz. Mâlikîler, İmam Şâfiî ve Hanbelîler de bu hususta İmam Züfer'le aynı görüşte olup, kişinin bu sözüyle iki talakın vaki olacağını savunurlar.⁸¹

1.3.11.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İmam Züfer ve onunla aynı görüşte olanlar, matematikçilerin örfündeki çarpma işleminin işlevini dikkate alarak çarpmanın fertleri çoğalttığını dolayısıyla iki talakın vaki olduğunu savunurlar. Karşıt görüşte olan Ebû Hanîfe ve İmâmeyn ise, çarpma işleminin mahiyetini ve sonucunu farklı değerlendirerek, çarpmanın fertleri değil cüzleri çoğalttığını dolayısıyla kişinin bu sözüyle bir talakın vaki olduğunu savunurlar.

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü onlar matematikçilerin örfünden olan çarpma işleminin ne ifade ettiğini belirlerken onların örfündeki kullanımı dikkate alarak isabetli davranışlardır. Çünkü bir kavram/terim hangi uzmanlık alanına ait ise o alandaki kullanımı dikkate alınmalıdır.

⁸⁰ Mergînânî, *el-Hidâye*, I, 227; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, II, 202; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr* III, 261.

⁸¹ Mergînânî, *el-Hidâye*, I, 227; Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, III, 315; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, II, 202; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 261; Ebü'l-Ferec, *eş-Şerhu'l-kebir*, II, 286; Şâfiî, *el-Ümm*, V, 200; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 510.

İKİNCİ BÖLÜM

İMAM ZÜFER'İN MÜFTÂ-BİH OLUŞU TARTIŞMALI GÖRÜŞLERİ

2.1. Had

2.1.1. İnfazı Kesintiye Uğrayan Zina Cezasının İnfazının Tamamlanması

Hanefî mezhebinde, zina yapan kişinin suçu ispatlanıp zâni hakkında hâkim tarafından had cezası kararı verildikten sonra, suçun ispatı esnasındaki şahitliğin zaman aşımına uğramasında olduğu gibi, cezanın infazının zaman aşımına uğramasının cezayı düşürüp düşüremeyeceği hususu Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, Pîrîzâde'ye göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁸² Zaman aşımı süresinin ne kadar olduğu hususunda ihtilaf olup, bu konuda sahih olan görüş İmam Muhammed'in, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusûf'tan rivayet ettiği bir aylık süredir.⁸³

2.1.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Bütün toplumu/kamuyu ilgilendirdiği için önemine binaen “Allah hakları” diye isimlendirilen, ihlâli toplumun düzenine zarar veren suçların ispat edilmesi durumunda, bu suçların failine uygulanacak had cezası, şahitliğin zaman aşımına uğramasının şahitliği iptal etmediği gibi, hâkimin verdiği hükmün infazının zaman aşımına uğraması sebebiyle de düşmez. Zira kamu düzenine zarar veren suçların engellenmesi için Şâri' tarafından belirlenen cezaların, zaman aşımına uğramış olsalar bile toplumun maslahatı için uygulanması gerekir. Zina cezası da Allah haklarından olup toplumun düzenine zarar veren bir suç olduğundan, hâkimin hükmüyle kesinleşen zina cezasının zaman aşımına uğraması bu cezayı düşürmez.⁸⁴

2.1.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn ve Şâfîlilere göre şahitliğin veya infazın zaman aşımına uğraması cezayı düşürür. Zira hadlerde esas olan olabildiğince had cezalarının düşürülmesi için çabalamaktır. Şüphe zina cezasının uygulanmasına engel olduğu gibi, zaman aşımı da aynı şekilde zina cezasının uygulanmasına

⁸² Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s.46.

⁸³ Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye*, VI, 328- 329.

⁸⁴ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s.46.

engeldir.⁸⁵ İmam Mâlik ve Hanbelîler İmam Züfer'le aynı görüşte olup zaman aşımının cezayı düşürmediğini savunurlar.⁸⁶

2.1.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Pîrîzâde, İmam Züfer'in bu mesele hakkındaki görüşünün müftâ-bih olduğunu söylese de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde konunun anlatıldığı yerde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlayamadık.⁸⁷ Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü İslam'daki cezaların amacı, topluma zarar veren şeyleri ortadan kaldırarak toplumun maslahatını gözetmektir.

2.2. Deyn

2.2.1. Alacaklının, Hakkının Türü Dışındakini Almaya Zorlanması

Birisinin başka birinden züyuf (düşük değerli bir para çeşidi) olarak alacağı varsa, borçlu bu borcunu ciyâd (yüksek değerli bir para çeşidi) olarak ödemek istese ve alacaklı buna razı olmazsa, alacaklının bunu kabul etmeye zorlanıp zorlanamayacağı hakkında Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilaf olup, çalışmamızda esas aldığımız dört kaynağa (Hâmevî, Pîrîzâde, İbn Âbidîn, Abdüllâtîf el-Molla'ya) göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁸⁸

⁸⁵ Bâbertî, *el-İnâye*, V, 278; Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye*, VI, 325; Nevevî, *el-Mecmu*, XX, 13.

⁸⁶ Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, 542; İbn Kudâme, *el-Kâfî*, IV, 287; Ebü'l-Ferec, Abdurrahman (v. 682/1283), *eş-Şerhu'l-kebir*, XII, 15.

⁸⁷ Bâbertî, *el-İnâye*, V, 281; Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye*, VI, 327.

⁸⁸ Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 39; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtîf el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 101.

2.2.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre alacaklı bu konuda zorlanamaz. Zira alacaklıya hakkının dışındaki bir şey teklif edilmektedir. Bu durumda alacaklı muhayyer olup kendi rızasıyla kabul etmedikçe zorlanamaz.⁸⁹

2.2.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre alacaklı bu konuda zorlanabilir. Çünkü borçlunun ödediği ciyad, vasfen zuyuftan farklı olsa da cins olarak ikisi de aynıdır. Sonuç itibariyle züyuf da ciyad da dirhemdir. Ayrıca borçlunun ödediği ciyad, vasfen zuyuftan daha üstündür.⁹⁰ Mâlikî, Şâfî ve Hanbelîlerin temel eserlerini inceledik bu ihtilaf edilen hususla ilgili Mâlikîlerden, Şâfîlerden ve Hanbelîlerden nakledilen herhangi bir görüş rivayetine rastlamadık.

2.2.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Hâmevî, Pîrîzâde, İbn Âbidîn, Abdüllâtif el-Molla İmam Züfer'in bu mesele hakkındaki görüşünün müftâ-bih olduğunu söylemeler de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.⁹¹ Kanaatimizce, bu konuda Ebû Hanîfe ve İmâmeynin görüşü daha isabetlidir. Çünkü burada önemli olan borçlunun borcunu eksiksiz olarak ödemesidir.

2.3. Selem

2.3.1. Selem Akdinde Mebiin veya Bedelin Akdi Yapan Kişiler Arasında Belirlenenden Farklı Olması

Selem akdinde bayi' müşteriye, sipariş ettiği şeyi sipariş edilen şeyin cinsinden olmakla beraber, anlaşmada belirtilen kaliteden biraz düşük olarak getirirse veya

⁸⁹ Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 39; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s. 101.

⁹⁰ Ebû Muhammed Ğânim (v.1030/1620), *Mecmau'd-damânât*, s. 459.

⁹¹ Ebû Muhammed Ğânim (v.1030/1620), *Mecmau'd-damânât*, s. 459.

müşterinin bayie ödediği para, anlaşmada belirlenen para cinsinden olmakla beraber vasfen daha düşük bir para türü olsa bu akdin geçerli olması müşterinin rızasına bağlıdır. Şayet bayiin getirdiği malın kalitesi anlaşmada belirlenen kaliteden daha iyi ise veya müşterinin ödediği para türü anlaşmada belirlenenden vasfen daha iyi ise müşterinin bu mebi, bayiin bu parayı kabul etmesinin zorunlu olup olmaması hususu Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, Pîrîzâde'ye göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁹²

2.3.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Böyle bir durumda bayi' istenilen şeyin (mebiin) daha iyisini veya müşteri vasfen daha üstün olan para türünü gönüllü olarak getirmiş olur. Bayi' gönüllü olarak yaptığı şeyi kabul etmesi hususunda müşteriye zorlayamaz. Dolayısıyla müşteri bu malı kabul etmek zorunda değildir.⁹³

2.3.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn, Mâlikîler, Şâfiî ve Hanbelîlere göre bayi anlaşmada belirlenen şeyin vasıf açısından daha iyisini getirmekle müşteriye olan borcunu ifa etmiş olup görevini tam olarak yerine getirdiğinden, müşteri bayiin getirdiği malı kabul etmek zorundadır.⁹⁴

2.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Pîrîzâde, İmam Züfer'in bu mesele hakkındaki görüşünün müftâ-bih olduğunu söylese de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.⁹⁵

⁹² Pîrîzâde, *el-Kavlü 'l-ezher*, s. 43.

⁹³ Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü 'l-Burhânî*, VII, 85.

⁹⁴ Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü 'l-Burhânî*, VI, 85; Karâfi, *ez-Zâhire*, V, 282; Desûkî, *Hâşiyetü 'd-Desûkî*, III,220; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 27; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 67.

⁹⁵ Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü 'l-Burhânî*, VII, 85.

Kanaatimizce bu meselede Ebû Hanîfe ve onu gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü burada önemli olan bayiin, müşteriye olan borcunu (mebii) eksiksiz olarak ödemesidir. Öte yandan müşterinin, bayiin getirdiği mebii kabul etmemesi durumunda bayiin zarara uğraması söz konusudur. Çünkü bayi mebii kendi ihtiyacı için almadığından yani müşteri için temin edeceğinden dolayı, mebii geri iade edememesi durumunda ihtiyaç duymadığı bir şey için para ödemiş olacaktır.

2.4. Dâva

2.4.1. Defi' Dâvası Yoluyla Gayrimenkul Zilyedi Lehine Mülkiyet Kararı

Davacı (müddeî) davalının (müddea aleyh) içinde oturduğu bir evi satın aldığını ve kabz ettiğini iddia etmiştir. Evde oturan kişi (davalı zilyed) de bu iddiayı reddedip evin kendisine ait olduğunu söylemiştir. Her ikisi de mahkemeye delil (beyyine) getirmiştir fakat her iki tarafın sunduğu delillerde tarih kaydı bulunmamaktadır. Bu davada hâkimin kimin lehine karar vereceği hususu Hanefî İmamları arasında ihtilafli olup, Pîrîzâde'ye göre bu konuda İmam Zûfer'in görüşü tercih edilmiştir.⁹⁶

2.4.1.1. İmam Zûfer'in Görüşü

Bu durumda her iki tarafın getirdiği beyyine tarihsiz olduğundan her ikisi de eşit durumdadırlar. Fakat evi elinde bulundurması sebebiyle davalı zilyedin beyyinesi ağırlık kazanmıştır. Bundan dolayı hâkim zilyed lehine hüküm verir.⁹⁷

2.4.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe, İmâmeyn ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu durumda hâkimin, davacının beyyinesini kabul edip onun lehine karar vermesi gerekir. Çünkü Hz. Peygamber'in "*Beyyine davacıya aittir, yemin de davalıya düşer*"⁹⁸ şeklindeki hadisi, beyyinenin davacıya ait olduğunu tayin etmiştir. Bu davada zilyed davacı

⁹⁶ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 42.

⁹⁷ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 42.

⁹⁸ Müslim (v. 261/875), *el-Câmiu's-sahîh*, III, 1332; Muttâkî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, VI,187.

olmadığından, zilyedin beyyinesi geçersiz sayılır. Ayrıca davalının, evi elinde bulundurduğu için zilyed oluşu, hakikaten değil, zahiren mülkiyetin kendisine ait olduğunu ifade eder. Davacının beyyinesi ise zahirin aksini ispat edip durumun hakikatte böyle olmadığını gösterir.⁹⁹

İmam Mâlik ve İmam Şâfiî, İmam Züfer’le aynı görüştedirler. Onlar da beyyinelerin eşitliği halinde zilyetliği dikkate alarak zilyedin beyyinesinin ağırlık kazandığını ve hâkimin zilyed lehine karar vermesi gerektiğini savunurlar.¹⁰⁰

2.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Pîrîzâde ve Hâherzâde (v. 483/1090) bu meselede İmam Züfer’in görüşünün müftâ-bih olduğunu söyleşeler de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.¹⁰¹

2.4.2. Akar Davasında Akarın Dört Hududunun Beyan Edilmesi

Davacının dava ettiği şey akar ise, akarın bulunduğu şehir, mahalle, sokak, akarın hudutları, hudut sahiplerinin isim ve nesepleri zikredilmelidir. Bu belirtilen şeylerin zikrinin gerekliliği hususunda Hanefî mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Ama bu akarın hudutları belirtilirken mutlaka dört hududun da belirtilmesinin şart olup olmaması hususunda Hanefî mezhep imamları arasında ihtilaf olup Hâmevî ve Abdüllâtif el-Molla’ya göre bu hususta İmam Züfer’in görüşü tercih edilmiştir.¹⁰²

2.4.2.1. İmam Züfer’in Görüşü

İmam Züfer’e göre akar dâvasında akarın hudutları zikredilip beyan edilirken dört hududun hepsinin zikredilmesi gerekir. Çünkü akarın tahdidi ancak dört

⁹⁹ Kâsâni, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VI, 232; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-Hukkâm*, II, 349; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 254.

¹⁰⁰ Desûkî, *Hâşiyetü’d-Desûkî*, IV, 222; İbn Rüşd(v.595/1198), *Bidâyetü’lmüctehid*, IV, 256; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 417; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 254.

¹⁰¹ Kâsâni, *Bedâi’u’s-sanâi’*, VI, 232; Zeylâi, *Tebyinü’l-Hakâik*, IV, 295; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-Hukkâm*, II, 349; Pîrîzâde, *el-Kavlü’l-ezher*, s. 42.

¹⁰² Hâmevî, *Ukûdu’d-dürer*, s.1; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü’z-zafer*, s.101.

hududunu da zikretmekle tamamlanmış olur. Aksi takdirde dâva akardaki cehaletten dolayı geçersiz olur.¹⁰³

2.4.2.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyne göre hudutlardan üçünün zikredilmesi yeterli olup, dört hududun tamamını zikretmek şart değildir. Çünkü bir şeyin çoğunu zikretmek tamamını zikretmek gibidir. Ayrıca akarın üç hududunu zikretmek akardaki cehaleti gidermek için yeterlidir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlerin temel eserlerini incelediğimizde bu ihtilafli mesele ile ilgili herhangi bir görüş rivayetine rastlamadık.¹⁰⁴

2.4.2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Hâmevî ve Abdüllâtif el-Molla bu meselede İmam Züfer'in görüşünün müftâ-bih olduğunu söyleseler de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.¹⁰⁵

Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü dâvanın geçerli olabilmesi için dâva konusu olan akarın cehaletten tam olarak beri olması gerekir. Bu ise ancak dört hududunun zikredilmesi ile olur. Böylece muhtemel çekişmelerin önü de kapatılmış olmaktadır.

¹⁰³ Kâsânî, *Bedâi' u 's-sanâi'*, VI, 222; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 154; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 292; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 545; Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.101.

¹⁰⁴ Kâsânî, *Bedâi' u 's-sanâi'*, VI, 222; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 154; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 292; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 545.

¹⁰⁵ Kâsânî, *Bedâi' u 's-sanâi'*, VI, 222; Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 154; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 292; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 545.

2.5. Şehadet

2.5.1. Âmânın Şahitliğinin Kabul Edilmesi

Şehadetin tahammülü görmek ve işitmekle olur. Cinayet, mal telefi, gasp, zina gibi görmenin esas olduğu yerlerde âmânın şahitliğinin geçersiz olduğu hususunda mezhep imamları ittifak etmişlerdir. Satış, icar, ikrar, nikâh, talak, nesep gibi duymanın esas olduğu yerlerde ise âmânın şehadetinin geçerli olup olmaması Hanefî mezhebi imamları arasında ihtilafli olup, İbn Âbidîn'e göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹⁰⁶

2.5.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Satış, icar, ikrar, nikâh, talak gibi duymanın esas olduğu yerlerde, âmânın şehâdeti geçerlidir. Çünkü duyma, yakinî bilgiyi ifade eden yollardan biridir ve bu konularda duymaya itibar edilir.¹⁰⁷

2.5.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre görmenin esas olduğu şeylerde olduğu gibi, işitmenin esas olduğu şeylerde de âmâ olan kişinin şahitliği geçersizdir. Çünkü haklarında şahitlik yapılan kişilerin şahitlik yapan kişi tarafından tanınması ve şehadet esnasında şahidin onlara işaret etmesi gerekir. Gözü görmeyen kişi ise insanları ancak seslerinden tanıyabilir. Bunda ise şüphe söz konusudur. Zira insanların sesleri birbirlerine benzeyebilir. Ebû Yusûf'a göre şayet bu kişi tahammül esnasında âmâ olmayıp tahammülden sonra âmâ olmuşsa, bu âmânın şahitliği geçerlidir. Çünkü bu kişinin tahammül esnasında olayı görmesi, şahitliğinin geçerli

¹⁰⁶ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608.

¹⁰⁷ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 476.

olması için yeterli olup, eda esnasında da gözlerinin görmesi şart değildir. Çünkü eda dil ile olur. Bu kişinin dilinde ise her hangi bir problem yoktur.¹⁰⁸

İmam Mâlik'e, İmam Şâfî ve Ahmed b. Hanbel'e göre, âmâ olan kişi, sesin sahibinin kim olduğunu yakînen biliyorsa ve şahitlik yaptığı husus insanlar arasında yaygın olan bir durum ise, şahitliği geçerlidir. Çünkü işitme, kesin bilgi ifade etmektedir. Örneğin, A'nın B'nin oğlu olduğuna dair bilgi insanlar arasında yaygınlık kazanmış ise, âmâ olan kişinin buna dair şahitlik etmesi caizdir. Çünkü nesebin sebebi müşahede ile idrak olunmaz.¹⁰⁹

2.5.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İbn Âbidîn bu meselede İmam Züfer'in görüşünün müftâ-bih olduğunu söylemeler de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.¹¹⁰ Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer ve onun gibi düşünenlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü işitme yakini ifade eden şeylerden olup, işitmenin esas olduğu yerlerde itibar işitmeyedir.

2.6. Vasiyyet

2.6.1. Malının Üçte Birini Vasiyyet Eden Kişinin Malının Üçte İkisinin Telef Olması Durumunda, Geriye Kalan Malın Üçte Birini Vermesi

Dirhem veya koyunlarının üçte ikisini vasiyyet eden kişinin, dirhem veya koyunlarının üçte ikisinin helak olması durumunda, musâ leh'e (vasiyyet lehdarı) bunlardan geriye kalanın tamamını mı yoksa kalanın üçte ikisini mi vereceği hususu

¹⁰⁸ Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 121; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 217; Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye*, IX, 135; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 378; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 476.

¹⁰⁹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, II, 93; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 456; Şîrbînî, *Mugni'l-muhtâc*, VI, 374; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, IV, 286; İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 170; Ebü'l-Ferec, *eş-Şerhu'l-kebir*, XII, 68.

¹¹⁰ Mergînânî, *el-Hidâye*, III, 121; Zeylâî, *Tebyinü'l-Hakâik*, IV, 217; Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye*, IX, 135; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, II, 378; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, V, 476.

Hanefî mezhep imamları arasında ihtilafli olup, Hâmevî ve Abdüllâtif el-Molla'ya göre bu hususta İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹¹¹

2.6.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

İmam Züfer'e göre kalan malın tamamı değil, üçte biri verilir. Çünkü vasiyetten sonra mal vasi ile musâ leh arasında müşterek olur ve helak olan şirketten helak olur. Kalan da şirketten kalır.¹¹²

2.6.1.2. Diğer görüşler

Ebû Hanîfe ve İmâmeyn'e göre kalanın tamamı verilir. Çünkü vasiyet edilen bir cinsten olduğunda, vasiyet mirasa takdim edildiğinden¹¹³ musâ lehin hakkı kalanda toplanır ve kalan musâ lehe verilir. Mâlikîler, İmam Şâffî ve Hanbelîler bu konuda İmam Züfer'le aynı görüşte olup, kalan malın üçte birinin musâ lehe verileceğini savunurlar.¹¹⁴

2.6.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi

Hâmevî ve Abdüllâtif el-Molla bu meselede İmam Züfer'in görüşünün müftâ-bih olduğunu söyleyeler de, yaptığımız araştırma neticesinde Hanefî mezhebinin temel eserlerinde bu görüşün müftâ-bih olduğunu gösteren herhangi bir ifadeye rastlamadık.¹¹⁵ Kanaatimizce bu konuda İmam Züfer'in görüşü daha isabetlidir. Çünkü helak olan kısım ikisinin ortak olduğu maldandır. Ortaklık ise helak olanın da kalanın da ikiye bölünmesini gerektirir.

¹¹¹ Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.105.

¹¹² Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.105.

¹¹³ Nisa 4/12

¹¹⁴ Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, VI, 189; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, VI, 672; Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, 323; Kârâfî, *Zahirâ*, VII, 59; Nevevî, *el-Mecmu*, XV, 427; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, II, 287.

¹¹⁵ Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, VI, 189; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, VI, 672.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAM ZÜFER'E NİSBETİ TARTIŞMALI GÖRÜŞLER

3.1. Necaset

3.1.1. Eti Yenilen Hayvanların Dışkısının Temiz Olup Olması

Hanefî mezhebi İmamları, eti yenilmeyen hayvanların dışkılarının necis olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Fakat eti yenilen hayvanların dışkılarının necis olup olmadığı ise Hanefî mezhebi İmamları arasında ihtilafli olup İbn Âbidîn'e göre bu hususta İmam Zûfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹¹⁶

3.1.1.1. İmam Zûfer'in görüşü

İmam Zûfer'e göre kaçınılması zor olduğundan eti yenilen hayvanların dışkıları temizdir.¹¹⁷

3.1.1.2. Diğer görüşler

Ebu Hanife, İmâmeyn ve Şâfîlilere göre eti yenilen hayvanların dışkıları necistir. Çünkü Resulullah (s.a.v.)'a istinca yapması için iki taş ve bir tezek getirilince, iki taşı alıp tezeği reddetmiş ve bu necistir demiştir. Malikîler ve Hanbelîler bu konuda İmam Zûfer'le aynı görüşte olup, eti yenilen hayvanların dışkılarının temiz olduğunu savunurlar. Delilleri ise Resulullah (s.a.v.)'ın Uraynalılara develerin sidik ve sütlerini içmelerini, başka bir gruba da koyunların ağılında namaz kılmalarını tavsiye etmesidir.¹¹⁸ Resulullah (s.a.v.)'ın bu tavsiyeleri eti yenen hayvanların ters ve idrarlarının temiz olduğunu gösterir.¹¹⁹

¹¹⁶ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608.

¹¹⁷ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ilk*, I, 90; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr*, III, 608.

¹¹⁸ Buhârî ve Müslim'in Enes b. Malik'ten rivayetine göre; Medine'ye Urayna'dan bir grup insan geldi. Medine'nin havası onlara dokundu. Resulullah (s.a.v.) onlara Medine dışına çıkıp sağmal develerin sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadiste Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; “ Namazınızı koyun ağılında kılın. Develerin (havuz ve kuyu yataklarında bulunan) yataklarında kılmayın.”

¹¹⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, I, 61; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, Bâbertî *el-İnâye*, V, 280; I, 74; Bâbertî *el-İnâye*, I, 204; İbn Nüceym, *age.*, I, 90; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hukkâm*, I, 47; İbn Âbidîn, *age.*, I, 189; Sahnûn, *el-Müdevvene*, I, 128; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, I, 51; Nevevî, *el-Mecmû*, II, 549; Şirbînî, *Mugni'l-muhtâc*, I, 233; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, I, 155; İbn Kudâme, *el-Mugni*, II, 61.

3.1.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi

İbn bidîn Reddû'l-muhtâr adlı eserinin nafaka bahsinde İmam Züfer'in müftâbih olan görüşlerinin sayısının 20 olduğunu söyleyip bunları manzum bir şekilde sayarken eti yenilen hayvanların sidiklerinin temiz olduğu görüşünü İmam Züfer'e nispet etmiştir.¹²⁰ Fakat aynı eserinde bu meseleyi ilgili yerinde incelerken bu görüşün İmam Muhammed'in görüşü olduğunu söylemiştir.¹²¹

3.2. Şuf'a

3.2.1. Şuf'a Hakkı Talebindeki Husumet Dâvasının Bir Ay Te'hir

Edilmesi Durumunda Şuf'a Hakkının Düşmesi

Şefi'in müvâsebe ve takrir talebinde bulunduktan sonra husumet talebini bir ay veya daha fazla bir süre geciktirmesi durumunda, şuf'a hakkının sakıt olup olmadığı Hanefî mezhebi İmamları arasında ihtilafli olup Hâmevî, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla'ya göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹²²

3.2.1.1. İmam Züfer'in görüşü

İmam Züfer'e göre şefi'in husumet talebini bir ay geciktirmesi durumunda müşteri zarar göreceğinden dolayı şefi'in şufâ hakkı sakıt olur. Çünkü müşteri, şufâ sahibi tarafından mülkiyet hakkı kendisinden alınacak endişesiyle malda tasarruf imkânı bulamaz.¹²³

3.2.1.2. Diğer görüşler

Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Mâlikîler ve Hanbelîler'e göre şefi'in takrir talebiyle şufâ hakkı kesinleştiği için şefi' husumet talebini bir ay veya daha fazla geciktirse bile şufâ hakkı sakıt olmaz. Çünkü sabit olan hak ancak hak sahibinin bu haktan

¹²⁰ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr*, III,608.

¹²¹ İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr*, I, 189.

¹²² Hâmevî, *Ukûdu'd-düer*, s.1; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.94.

¹²³ Hâmevî, *Ukûdu'd-düer*, s.1; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.94.

vazgeçtiğini kendi diliyle söylemesiyle sakıt olur. İmam Muhammed de İmam Züfer'le aynı görüşte olup, şefiin mazeretsiz olarak husumet talebini bir ay geciktirmesinin şufâ hakkını ıskat edeceğini savunur.¹²⁴

3.2.1.3. Görüşlerin değerlendirilmesi

Hâmevî, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla bu görüşü İmam Züfer'e nispet etmişlerdir. Fakat Hanefî mezhebinin temel eserlerine baktığımızda bu görüşün sadece İmam Züfer'in görüş olmayıp aynı zamanda İmam Muhammed'in de görüşü olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu görüşün sadece İmam Züfer'e nispet edilerek müftâ-bih olduğunu söylemek yanlıştır.¹²⁵

Satın alma hususundaki mutlak vekâlette vekilin sorumluluğu¹²⁶

3.3. Vekâlet

3.3.1. Satın Alma Hususundaki Mutlak Vekâlet'e Uymayan Vekil'in Sorumluluğu

Bir cariye alması için vekil tayin edilen kişi, evli bir cariye yahut ric'i veya bâin talakla boşanmış ve iddet bekleyen bir cariye satın alsa, bu aldığı cariye müvekkile mi yoksa vekile mi ait olduğu hususunda Hanefî mezhebinde mezhep İmamları arasında ihtilaf olup Pîrîzâde'ye göre bu konuda İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹²⁷

3.3.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Bir şey satın alması için vekil tayin edilen kişinin, vekâleti mutlak olup her hangi bir şeyle kayıtlanmamış olsa bile müvekkili adına satın alacağı şeyin ayıptan,

¹²⁴ Alâuddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,55; Mergînânî, *el-Hidâye*, IV, 312; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 226; Sahnûn, *el-Müdevvene*, VII,371; Kârafî, *ez-Zehirâ*, IV, 217, İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 241.

¹²⁵ Alâuddin es-Semerkindi, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, III,55; Mergînânî, *el-Hidâye*, IV, 312; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü-ibn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 226.

¹²⁶ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhân*, II, 524; Ebû Muhammed Ğânim, *Mecmau'd-damânât*, s. 250.

¹²⁷ Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 45.

kusurdan beri olmasına ve alınma amacını temin edip etmediğine dikkat etmesi gerekir. Aksi takdirde sorumluluk ona aittir. Cariyenin evli olması, ric'i veya bâin talakla boşanmış ve iddet bekliyor olması ayıp ve kusur sayılıyor. Ayrıca satın alınan bu cariye satın alınma amacını da temin etmez. Çünkü cariyenin satın alınması hizmet etmesi veya onunla ilişkiye girilmesi içindir. Bu cariyenin evli veya iddet bekliyor olması satın alınma amaçlarından ikincisine engeldir. Dolayısıyla vekil, müvekkiline karşı sorumluluklarını tam olarak yerine getirmediği için satın aldığı cariye kendisine aittir.¹²⁸

3.3.1.2. Diğer görüşler

Ebu Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre cariye ismi mutlak olup evli olsun bekâr olsun veya kusurlu olsun kusursuz olsun hepsini kapsayan genel bir ifadedir. Müvekkil mutlak bir ifade kullanıp cariyeyi herhangi bir vasıfla kayıtlamadığı için vekil olarak ta'yin ettiği kişinin getirdiği cariyeyi kabul etmek zorundadır. Ebû Yusûf'a göre bu cariye müvekkiline aittir.¹²⁹ İmam Malik bu konuda Ebu Yusûf'la aynı görüştedir.¹³⁰ Şâfiî ve Hanbelî mezhebinin kaynaklarını inceledik Bu mesele ile ilgili herhangi bir rivayete rastlamadık.

3.3.1.3. Görüşlerin Değerlendirmesi

Pîrîzâde bu görüşü İmam Züfer'e nispet etmiştir. Fakat Hanefî mezhebinin temel eserlerine baktığımızda bu görüşün Ebû Yusûf'a nispet edildiği tespit edilmiştir.¹³¹

¹²⁸ Pîrîzâde, *el-Kavlü 'l-ezher*, s. 45.

¹²⁹ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhân*, II, 524: Ebû Muhammed Ğânim, *Mecmau'd-damânât*, s. 250.

¹³⁰ Sahnûn, *el-Müdevvene*, III,343.

¹³¹ Kâdîhan, *Fetâvâ Kâdîhân*, II, 524: Ebû Muhammed Ğânim, *Mecmau'd-damânât*, s. 250.

3.4. Tazmin

3.4.1. Başkasını Haksız Yere Borçlandırmanın Ceza Olarak Borcu Tazmin Etmesi

Birisinin, komşunun kendisine eziyet ettiğini veya hazine bulduğunu veya buna benzer mahkemenin para cezası keseceği her hangi bir şey iddia ederek mahkemeye şikâyet etmesi üzerine mahkeme müddeâ aleyh'e para cezası kesse ve daha sonra müddeâ aleyh'in hakkındaki iddiaların yalan olduğu ortaya çıksa müddei müddeâ aleyh'in mahkemeye ceza olarak ödediği meblâğı tazmin eder mi etmez mi diye Hanefî mezhebi İmamları arasında ihtilaf olup Hâmevî, Pîrîzâde, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla'ya göre İmam Züfer'in görüşü tercih edilmiştir.¹³²

3.4.1.1. İmam Züfer'in Görüşü

Fesadı (haksız yere suçsuz birisini suçlamak) önlemek ve buna sebep olan kişiyi cezalandırmak için Müddeî hür ise hemen, köle ise azat edildikten sonra müddeâ aleyhin ödediği meblâğı tazmin eder.¹³³

3.4.1.2. Diğer Görüşler

Ebû Hanîfe ve Ebû Yusûf'a göre bu kişi şikâyet ettiği kişinin ödediği meblağı tazmin etmez. İmam Muhammed'e göre tazmin eder.¹³⁴

3.4.1.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Hâmevî, Pîrîzâde, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla bu görüşü İmam Züfer'e nispet etmiştir. Fakat Hanefî mezhebinin temel eserlerine baktığımızda bu görüşün İmam Muhammed'e nispet edildiği tespit edilmiştir.¹³⁵

¹³² Hâmevî, *Ukûdu'd-dürer*, s.1; Pîrîzâde, *el-Kavlü'l-ezher*, s. 39; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, III, 608; Abdüllâtif el-Molla, *Vesiletü'z-zafer*, s.81.

¹³³ Kâdihân, *Fetâvâ-Kâdihân 3/102*: Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî* V, 490; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü- İbn Âbidîn* VI, 213.

¹³⁴ Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, V, 490; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhtâr*, VI, 213.

SONUÇ

Bu çalışmada ulaştığımız sonuçları şöyle zikredebiliriz:

- 1) İmam Züfer, Ebû Hanife'nin gözde talebelerinden ve Hanefî mezhebinin kurucu imamlarından biridir.
- 2) Kendisiyle ilgili çalışmaların sonucunda ulaşılan ortak kanaate göre Ebu Hanife'nin talebeleri içinde kıyası en iyi kullanandır.
- 3) İmam Züfer'in içtihatındaki yeri hususunda çoğunluğun görüşü, İmam Züfer'in hem usûlde hem fûrû'da kendisine has görüşleri olan mutlak müçtehit olduğudur.
- 4) İmam Züfer'in müftâ-bih olan görüşlerini tespit eden ve bu konuya münhasıran yazılan eserlerde bu görüşlerin sayısı hususunda ihtilaf vardır. Ahmed el-Hâmevî ve Abdüllâtif el-Molla bunların sayısının 15, Pîrîzâde, 18, İbn Âbidîn'de ise 20 olduğunu söylemişler.
- 5) Pîrîzâde'nin, Ahmed el-Hâmevî'nin, Abdüllâtif el-Molla'nın ve İbn Âbidîn'in İmam Züfer'in müftâ-bih görüşü olarak verdikleri bazı yerler de birbirinden farklıdır. Bu dört kaynağın ortak oldukları meselenin sayısı 8 dir.. Ahmed el-Hâmevî ile Abdüllâtif el-Molla ve İbn Âbidîn'in ortak oldukları yerlerin sayısı 12 dir. Pîrîzâde ile İbn Âbidîn'in ve Abdüllâtif el-Molla'nın ortak oldukları yerlerin sayısı 8'dir. Pîrîzâde ile İbn Âbidîn'in ortak oldukları yerlerin sayısı 10 dur. Sadece Pîrîzâde'nin zikrettiği yer sayısı 8, sadece İbn Âbidîn'in bahsettiği yer sayısı ise 6'dır.
- 6) İmam Züfer'in tercih edilen görüşlerinin 3'ü ibadet alanında, 2'i ceza hukuku alanında ve 14'ü de muâmelât alanında olmak üzere toplamda 19 görüştür.
- 7) Araştırmada esas alınan eserlerin tespitlerini temellendirmek için temel kaynaklara müracaat edildiğinde müftâ-bih olarak İmam Züfer'e nispet edilen 30 görüşten 19 tanesinin hem İmam Züfer'e nispetinin hem de müftâ-bih oluşunun doğru olduğu tespit edilmiştir.

¹³⁵ Burhâneddîn el-Buhârî, *el-Muhitü'l-Burhânî*, V, 490: İbn Âbidîn *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, *Reddü'l-muhîr*, VI,213.

- 8) İncelenen görüşlerin 7 tanesinin İmam Züfer'e nispeti doğru olmakla beraber müftâ-bih oluşu tartışmalıdır. Bunlar: İnfazı Kesintiye Uğrayan Zina Cezasının İnfazının Tamamlanması, Alacaklının Hakkının Türü Dışındaki Almaya Zorlanması, Selem Akdinde Mebiin Müşterinin İsteddiği Şeyden veya Bedelin Bayiin istediğinden Farklı Olması, Defi' Dâvası Yoluyla Gayrimenkul Zilyedi Lehine Mülkiyet Kararı, Akar davasında akarın hududunun beyan edilmesi, Âmânın Şahitliğinin Kabul Edilmesi, Malının Üçte Birini Vasiyet Eden Kişinin Malının Üçte İkisinin Telef Olması Durumunda, Geriye Kalan Malın Üçte Birini Vermesi.
- 9) Geriye kalan dördünün İmam Züfer'e nispetinde hata olduğu tespit edilmiştir. İlk hata, İbn Âbidîn'in zikrettiği "Eti yenilen hayvanların idrarlarının temiz olması" meselesindedir. Kaynak eserlerde bu mesele hakkında tercih edilen görüş İmam Züfer'e değil, İmam Muhammed'e nispet edilmiştir. İkinci hata, Ahmed el-Hâmevî, Pîrîzâde, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla'nın zikrettikleri "Başkasını haksız yere borçlandıran kişinin, ceza olarak borcu tazmin etmesi" meselesindedir. Kaynak eserlerde bu mesele hakkında tercih edilen görüş sadece İmam Züfer'e değil, onunla birlikte İmam Muhammed'e de nispet edilmiştir. Üçüncü hata, Pîrîzâde'nin zikrettiği "Satın alma hususundaki mutlak vekâlette vekilin sorumluluğu" meselesindedir. Kaynak eserlerde bu mesele hakkında tercih edilen görüş İmam Züfer'e değil, Ebû Yusûf ve İmam Muhammed'e nispet edilmiştir. Dördüncü hata, Ahmed el-Hâmevî, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla'nın zikrettikleri "Bir ay tehir edilmesi durumunda şuf'a hakkının düşmesi" meselesindedir. Kaynak eserlerde bu mesele hakkında tercih edilen görüş sadece İmam Züfer'e değil, İmam Züfer'le birlikte İmam Muhammed'e de nispet edilmiştir.
- 10) İmam Züfer ile Hanefî mezhebinin diğer imamlarının ihtilaf ettiği ve İmam Züfer'in görüşlerinin tercih edildiği yerler ve gerekçeleri incelendiğinde, bu yerlerdeki ihtilafların sebebinin genelde maslahat prensibinden ve imamların yaşadıkları zaman ve bölge farklılığından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

ABDÜLLÂTİF B. ABDURRAHMAN el-MOLLÂ (1339/1920), *Vesiletü'z-Zafer fî'l-Mesâili'l-leti yüftâ fihâ bi-Kavli-Züfer*, thk. Dr. Abdülilah b. Muhammed b. Ahmed b. Abdüllâtif el-Mollâ, 1.Basım, Dârü-Huder, Beyrut 2001.

AYNÎ, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (855/1451), *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, I- XIII,1.Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000

BÂBERTÎ, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî (786/1384), *el-Înâye Şerhü'l-Hidâye*, I-X, Dârü'l-Fikr, yy. ts

BURHÂNEDDÎN el-BUHÂRÎ, Burhânüddîn (Burhânü's-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî Mergînânî (616/1219), *el-Muhitü'l-Burhâni fî'l-Fıkhi'n-Nu'manî*, I-IX, thk. Abdülkerim Sami el-Cüнді, 1.Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

DESÛKÎ, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-Desûkî (1230/1815), *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, I-V, Dârü'l-Fikr, yy. ts.

EBÛ'L-FEREC, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, (682/1283), *eş-Şerhü'l-Kebir alâ metni'l-Muknî*, Dârü'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.

ĞÂNİM, Ebû Muhammed b. Muhammed el-Bağdadî el-Hanefî (1030/1620), *Mecmau'd-damânât*, Darü'l-Kitâbi'l-İslâmî. yy. ts.

GAZNEVÎ, Cemâlüddîn Ahmed b. Muhammed b. Mahmûd el-Gaznevî (593/1197), *el-Hâvi'l-Kutsi*, I-II, thk. Dr. Sâlih el-Ali, Dârü'n-Nevâdir, Beyrut 2011.

HALEBÎ, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm el-Halebî (956/1549), *Mülteka'l-ebhur*, I-IV, 2.Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.

HÂMEVÎ, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Hasenî (el-Hüseynî) el-Hâmevî el-Mısrî (1098/1687), *Ukûdü'd-Dürer fimâ Yüftâ bi-Kavli-Züfer*, PDF, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 691, vr. 196-197; Pertev Paşa, nr. 624, vr. 38-39.

HİRA, AYHAN, *Medeni Yargılama Hukuku Açısından İslâm Muhâkeme Hukukunda Gıyabî Yargılama*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2015.

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımeşkî (1252/1836), *Reddü'l-Muhtâr ala'd-Dürri'l-Muhtâr*, I-VI, 2.Basım, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992.

İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî (620/1223), *el-Muğnî*, I-X, Mektebetü Kahire, yy. 1968.

İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî (620/1223), *el-Kâfi fi fihhi'l-İmam Ahmed*, I-IV, 1.Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1994.

İBN NÜCEYM, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî (970/1563), *el-Bahrü'r-râik Şerhü-Kenzi'd-Dekâik*, I-VIII, 2.Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, byy. ts.

İBN RÜŞD, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî(595/1198), *Bidâyetü'l-müctehid*, I-IV, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2004.

İBN TEYMİYYE, Mecdüddin, Ebü'l-Berekât Mecdüddîn Abdüsselâm b. Abdillâh b. el-Hadır el-Harrânî (v. 652/1254), *el-Muharrer fi'l-fikh 'alâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, I-II, 2. Basım, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 1984.

BİLGİLİ, İSMAİL, *İbadet İlmihali*, 1. Basım, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul 2014.

KARÂFÎ, Şehâbeddîn, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısırî el-Karâfî (684/1285), *ez-Zahîre fi'l-fikh*, I-XIV, 1.Basım, Darü'l-Ğurebi'l-İslâmî, Beyrut 1994.

KÂDÎHAN, Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî (592/1196), *Fetâvâ Kâdîhan*, I-III, 1. Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.

KÂSÂNÎ, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî (587/1191), *Bedâ'i'u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i*, I-VII, 2.Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1986.

KAHRAMAN, Abdullah, *Fıkıh İlmi ve İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*, 1. Basım, Nizamiye Akademi, İstanbul 2016.

KEVSERÎ, Muhammed Zâhid, *Lemahâtu'n-nazar fi sîreti'l-İmam Züfer*, Matbaatu Enver, Beyrut 2004.

MERGİNÂNÎ, Ebü'l-Hasen Burhânüddin Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî (593/1197), *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, I-IV, thk. Telâl Yûsuf, Dâru-İhyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut byy. Ts

MUTTÂKÎ, el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kâdîhân el-Müttakî el-Hindî (v. 975/1567), *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-efâl*, 5. Basım, Müessesetü'r-risale, yy. 1981.

MÜSLİM b. HACCÂC, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (v. 261/875), *el-Câmiu's-sahîh*, I-V, Dâru-İhyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.

MOLLA HÜSREV, Muhammed b. Ferâmurz Ali, (885/1480), *Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gureri'l-ahkâm*, I-II, Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy. ts.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî (676/1277), *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, Dâru'l-Fikr, yy. ts.

PÎRÎZÂDE, Burhânüddin İbrâhîm b. Hüseyin b. Ahmed (1099/1688), *el-Kavlü'l-ezher fimâ yüftâ fîhi bi-kavli'l-İmam Züfer*, thk. Ömer Muhammed Kerim e'ş-şeyhili, 1.Basım, Mektebetü Dâri-Bağdat, byy. 2011, PDF (İSAM) 2. Kat Genel Koleksiyon 297.511 PİR. KPİR. K.

RÂFÎÎ, Abdülkerîm b. Muhammed, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfîî el-Kazvînî (623/1226), *Fethu'l-'azîz fi Şerhi'l-Vecîz*, Dâru'l-Fikr, yy. ts.

SAHNÛN, Ebû Saîd Abdüsselam b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî (240/854), *el-Müdevvene*, I-IV, 1. Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1994.

SEMERKANDÎ, Alâeddin, Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkindî (539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ'*, 2.Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994

SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. es-Serahsî (483/1090), *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Mârifet, Beyrut 1993.

ŞÂFÎÎ, Ebû Abdilâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfîî(204/820), *el-Ümm*, I-VIII, Dâru'l-Ma'rifet, Beyrut 1990.

ŞAFAK, Ali, *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*, 1. Basım, Rehber Yayıncılık, Ankara 1992.

ŞEVKÂNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (v. 1250/1834), *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, I-VIII, 1. Basım, Dâru'l-hadis, Mısır 1993.

ŞÎRÂZÎ, Ebû İshak, Ebû İshak Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf eş-Şîrâzî (476/1083), *el-Mühezzeb fi fikfhi'l-İmâm. eş-Şâfî'î*, I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. ts.

ŞİRBÎNÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhîrî (977 /1570), *Mugni'l-muhtâc ilâ. Ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, I-VI, 1.Basım, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, yy. 1994.

TAHÂVÎ, **Ebû Ca'fer**, Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî (321/933), *Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ*, thk. Dr. Abdullah Nezir Ahmed, 2.Basım, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1417. (el-Metebetü's-şâmile Programı, sürüm 3.47)

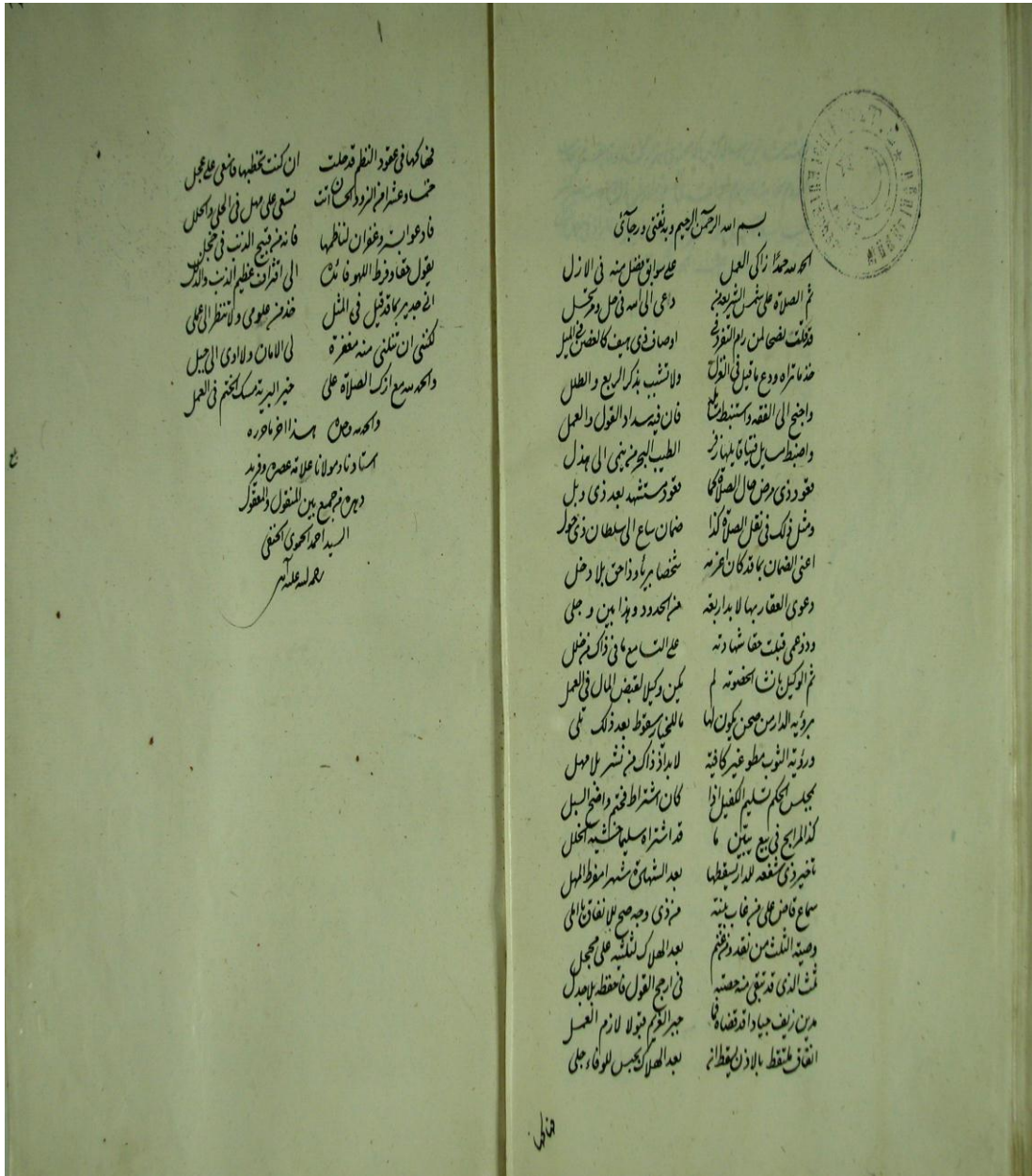
TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (279/892), *el-Câmiu's'-sahîh*, I-V, 2. Basım, Mektebetü Mustafa el-Bâbî, Mısır 1975.

YAMAN, AHMET, *İslâm Aile Hukuku*, 11. Basım, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.

ZEYLAÎ, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b.Yûnus es-Sûfî el-Bârî ez-Zeylaî (743/1343), *Tebyinü'l-hakâ'ik Şerhü Kenzi'd-Dekâ'ik ve Hâşiyetü's-şilbî*, 1.Basım, el-Mektebetü'l-Kübrâ el-Emîriyye, Kahire 1313.

EK 1

İmam Züfer'e nispet edilen müftâ-bih görüşlerin bulunduğu meseleleri içeren Ahmed el-Hamevî'nin "Ukûdu'd-dürer" adlı manzum eseri

EK 2

Pîrîzâde'nin "el-Kavlü'l-ezher" adlı eserinde İmam Züfer'e nispet edilen müftâ-bih görüşlerin bulunduğu meselelerin başlıkları

- المسألة الاولى : المريض يقعد في الصلاة كالمتشهد
- المسألة الثانية : رؤية صحن الدار غير مبطله للخيار
- المسألة الثالثة : الوكيل بالخصومة لا يكون وكيلاً بالقبض
- المسألة الرابعة : تضمين الصاعي المال المغرم من لا ذنب له
- المسألة الخامسة : عدم ثبوت الخيار لصاحب الدين اذا اخذ زيوفاً عن جواد
- المسألة السادسة : اذا اقامت المرأة الحجة بالنكاح و طلبته بالنفقة حيث يقبلها القاضي
- المسألة السابعة : صحة وقف الدراهم علي الصحيح
- المسألة الثامنة : عدم براءة الكفيل بتسليم المكفول في السوق
- المسألة التاسعة : المدبرة اذا كانت بين رجلين فجاءت بولد فادعاه أحدهما فهو ابنه استحساناً
- المسألة العاشرة : اذا ادعي داراً في يد رجل انه اشتراها منه
- المسألة الحادية عشر : لا يجوز للمسلم اليه ان ياخذ عوض رأس المال شيئاً من غير جنسه
- المسألة الثانية عشر : رجل وجد في بيته امرأة فوطئها وقال ظننت انها امرأتي
- المسألة الثالثة عشر : رجل يقول اذا تزوجت فلانة فهي طالق, فتزوجها وقع الطلاق عليها, فان جاءت بولد لتمام ستة اشهر من يوم تزوجها ثبت النسب منه
- المسألة الرابعة عشر : لو اعتق رجل زوجته بعد ما اشتراها, ثم طلقها قبل ان تمضي مدة نتقضي فيها العدة يقع الطلاق عليها
- المسألة الخامسة عشر : الوكالة في شراء الجارية: لو اشتري الوكيل جارية لها زوج او في عدة من زوج من طلاق بائن أو رجعي يلزم المأمور
- المسألة السادسة عشر : في المرابحة/لو تعيب المبيع عند المشتري
- المسألة السابعة عشر : رجل امر غيره بأن يقتله, فقتله فلا قصاص, وقال زفر: يجب القصاص
- المسألة الثامنة عشر : اقيم علي الزاني بعض الحد فهرب, ثم اخذ بعد التقادم اتم الباقي

EK 3

İbn Âbidîn'in "Reddü'l-muhtâr" adlı eserinde İmam Züfer'e nispet edilen müftâ*bih görüşlerin bulunduğu meselelerin manzum halindeki başlıkları

بِحَمْدِ إِلَهِ الْعَالَمِينَ مُبَسِّمًا ... أَتَوَجُّ نَظْمِي وَالصَّلَاةُ عَلَى الْعَلَا
 وَبَعْدُ فَلَا يُفْتَى بِمَا قَالَهُ زُفَرٌ ... سِوَى صُورٍ عَشْرِينَ تَقْسِيمُهَا أَنْجَلَى
 جُلُوسُ مَرِيضٍ مِثْلُ حَالِ تَشَهُدٍ ... كَذَا مَنْ يُصَلِّي قَاعِدًا مُتَنَفِّلاً
 وَتَقْدِيرُ إِنْفَاقٍ لِمَنْ غَابَ رُوحُهَا ... بِلَا تَرْكِ مَالٍ مِنْهُ تَرْجُو تَحْوُلًا
 يُرَاحِبُ شَارِي مَا تَعَيَّبَ عِنْدَهُ ... إِذَا قَالَ إِنِّي ابْتَعْتُهُ سَالِمَ الْحُلَى
 وَلَيْسَ يَلِي قَبْضًا وَكَيْلُ خُصُومَةٍ ... وَيَضْمَنُ سَاعَ بِالْبَرِيءِ تَقَوْلًا
 وَتَسْلِيمَ مَكْفُولٍ بِمَجْلِسِ حَاكِمٍ ... تَحْتَمُّ أَنْ يُشْرَطَ عَلَى مَنْ تَكْفَلًا
 وَيَبْقَى خِيَارٌ عِنْدَ رُؤْيَةِ مُشْتَرٍ ... لِتُؤَبِّ بِلَا نَسْرِ لِمَطْوِيهِ جَلًا
 كَذَا رُؤْيَةُ لِلْبَيْتِ مِنْ صَحْنِ دَارِهِ ... إِذَا لَمْ يَكُنْ مِنْ دَاخِلٍ قَدْ تَأَمَّلًا
 قَضَاهُ جِيَادًا عَنْ رُيُوفٍ أَدَانَهَا ... فَلَا جَبْرَ إِنْ لَمْ يَرْضَ أَنْ يَقْبَلًا
 مُبَادِرُ إِشْهَادٍ عَلَى أَخْذِ شُفْعَةٍ ... بِتَأْخِيرِهِ شَهْرًا لِذَلِكَ أَبْطَلًا
 نَوَى لَفْطَةً فِي حَالِ حَبْسٍ لِأَخْذِ مَا ... صُرِفَتْ عَلَيْهَا مُسْقِطٌ ذَا مُكْمَلًا
 وَرَدَّ ضَرْبَ حِسَابٍ أَرَادَ مُطْلَقٌ ... يَصِحُّ بِتَرْجِيحِ الْكَمَالِ تَعَدُّلًا
 وَرَجَحَ أَيْضًا عَقْدَ تَدْبِيرِ عَيْدِهِ ... بِتَرْدِيدِهِ بِالْقَتْلِ وَالْمَوْتِ فَانْقَلًا
 وَأَيْضًا نِكَاحًا فِيهِ تَوْقِيئٌ مُدَّةٍ ... يَصِحُّ وَذَا التَّوْقِيئُ يُجْعَلُ مُرْسَلًا
 وَوَقْفٌ دَنَائِيرَ أَجْزٍ وَدَرَاهِمٍ ... كَمَا قَالَهُ الْأَنْصَارِيُّ دَامَ مَبْجَلًا
 وَوَاطِئٌ مَنْ قَدْ ظَنَّنَهَا رُوحَةً إِذَا ... أُنْتَهَى بِلَيْلٍ حُدُّهُ صَارَ مُهْمَلًا
 وَيَحْتَنُّ فِي وَاللَّهِ لَسْتُ مُعِيرًا ذَا ... لِزَيْدٍ إِذَا أُعْطِيَ لِمَنْ جَاءَ مُرْسَلًا
 لِمَنْ خَافَ فَوْتَ الْوَقْتِ سَاعَ تَيْمُمٍ ... وَلَكِنْ لِيَحْتَنُّ بِالْإِعَادَةِ غَاسِلًا
 طَهَارَةٌ رَبِيلٍ فِي مَحَلِّ ضَرُورَةٍ ... كَمَجْرَى مِيَاهِ الشَّامِ صَيَّنَتْ مِنَ الْبَلَا
 فَهَآكِ عَرُوسًا بِالْجَمَالِ تَسْرُبَلَتْ ... وَجَاءَتْ عُقُودُ الدَّرِّ فِي جِيدِهَا جَلَى
 وَصَلَّى عَلَى خَنَمِ النَّبِيِّينَ رَبَّنَا ... وَالْإِ وَأَصْحَابِ وَمَنْ بِالنُّقَى عَلَا

EK 4

Şeyh Abdüllâtîf el-Molla'nın "Vesiletü'z-zafer" adlı eserinde İmam Züfer'e nispet edilen müftâ-bih görüşlerin bulunduğu meselelerin başlıkları

المسألة الأولى: قعود المريض في صلاته كحالة التشهد

المسألة الثانية: قعود المتنفل في صلاته كهيئة التشهد

المسألة الثالثة: لو غاب انسان وله زوجة، ولم يخلف مالا

المسألة الرابعة: لو سعي انسان بإنسان بريء الي سلطان فغرمه مالا بغير حق ضمن الساعي المال

المسألة الخامسة: الوكيل بلخصومة والتقاضى

المسألة السادسة: لو اشتري رجل دارا ولم يراها

المسألة السابعة: لو اشتري ثوبا ولم يراه

المسألة الثامنة: لو كفل رجل رجلا كفالة نفس وشرط تسليمه للمكفول له في مجلس الضاضي

المسألة التاسعة: لو اشترس شيئا سليما من العيب فتعيب عنده ثم اراد ان يبيعه مرابحة

المسألة العاشرة: تأخير الشفيع الشفعة شهرا

المسألة الحادية عشرة: اذا انفق الملتقط علي اللقطة بإذن القاضي

المسألة الثانية عشرة: اذا قضى الغريم جيادا بدل زيوفه

المسألة الثالثة عشرة: لا بد في دعوي العقار من بيان حدوده الأربع

المسألة الرابعة عشرة: قبول شهادة الأعمى فيما يجزئ فيه التسامع

المسألة الخامسة عشرة: لو اوصي شخص بثلاث نقده او غنمه لأخرفضاع الثلثا

EK 5

**İmam Züfer'in Hem Nispeti Hem de Müftâ-Bih Oluşu kesin olan Görüşlerinin
Bulunduğu Meselelerin Araştırmada Esas Alınan Dört Kaynağa Göre Dağılımı**

	MESELELER	KAYNAKLAR
1	Vaktin Çıkmasından Korkulduğu Takdirde Teyemmümün Caiz Olması	İbn Âbidîn
2	Ayakta Kılmayan Hastanın Namazda Kıyam Mahallindeki Oturuş Şekli	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
3	Özürsüz Kişinin Nafîle Namaz Kılarken Kıyam Mahallinde Oturuş Şekli	a. Hâmevî b. İbn Âbidîn c. Abdüllâtif el-Molla
4	Nikâh Şüphesiyle İşlenen Zinanın Cezası	a. Pîrîzâde b. İbn Âbidîn
5	Mağdurun Rızasının Cezaya Etkisi	Pîrîzâde
6	Görme Muhayyerliği Hakkının Düşmesi	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
7	Murâbahalı Satışta Mebi'de Sonradan Oluşan Kusurun Alıcıya Söylenmesi	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla

8	Dâva Vekilinin Dâva Konusunu Kabz Yetkisi	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
9	Şarta Bağlı Nefse Kefâlette Kefilin Sorumluluğu	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
10	Dirhem ve Dinar'ın Vakfedilebilmesi	a. Pîrîzâde b. İbn Âbidîn
11	Falancaya Ödünç Vermeyeceğim Şeklinde Yemin Eden Kişinin, O Kimsenin Gönderdiği Kişiye Ödünç Vermesiyle Yemininin Bozulması	İbn Âbidîn
12	Muvakkat Nikâh Akdinin Sıhhati	İbn Âbidîn
13	Mahkemenin Mefkud'uh Karısına Nafaka Bağlaması	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
14	Buluntu İçin Yapılan Harcamanın Geri Ödenmesi	a. Hâmevî b. İbn Âbidîn c. Abdüllâtif el-Molla
15	Ortak Cariyenin Doğurduğu Çocuğun Nesebinin Sübutu	Pîrîzâde
16	Nesebin Sübutunda Asgari Süre	Pîrîzâde

17	Şarta bağlı köle azat etme	İbn Âbidîn
18	İddet Süresi İçinde Talak	Pîrîzâde
19	Hanımına İki Çarpı Bir İle Boşsun Diyen Kişinin Bu Sözüyle İki Talakın Vaki Olması	İbn Âbidîn

Hem İmam Züfer'e nispeti hem de müftâ-bih oluşu kesin olan görüşleri içeren yukarıdaki tablo incelendiğinde, bu görüşlerin toplamda 19 meselede olduğu ve araştırmaya esas alınan kaynaklar tarafından zikredilmeleri açısından, “Kaynakların İttifak Ettiği Meseleler” ve “Tek Kaynak Tarafından Zikredilen Meseleler” diye iki gruba ayrıldığı anlaşılmaktadır. Bu tespiti kısaca şu şekilde izah etmek mümkündür:

A. Kaynakların İttifak Ettiği Meseleler

1. Dört kaynağın ittifak ettiği meseleler: 2, 6, 7, 8, 9, 13 numaralı altı mesele
2. Hâmevî, İbn Âbidîn ve Abdüllâtif el-Molla'nın eserlerinin ittifak ettiği meseleler: 3 ve 14 numaralı iki mesele
3. Pîrîzâde ve İbn Âbidîn'in eserlerinin ittifak ettiği meseleler: 4 ve 10 numaralı iki mesele

B. Tek Kaynak Tarafından Zikredilen Meseleler

1. İbn Âbidîn'in zikrettiği meseleler: 1, 11, 12, 17, 19 numaralı altı mesele
2. Pîrîzâde'nin zikrettiği meseleler: 5, 15, 16, 18 numaralı dört mesele

EK 6

İmam Züfer'in Hem Nispeti Kesin Olmakla Beraber Müftâ-Bih Oluşu Tartışmalı Olan Görüşlerinin Bulunduğu Meselelerin Araştırmada Esas Alınan Dört Kaynağa Göre Dağılımı

1	İnfazı Kesintiye Uğrayan Zina Cezasının İnfazının Tamamlanması	Pîrîzâde
2	Alacaklının Hakkının Türü Dışındakini Almaya Zorlanması	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla
3	Selem Akdinde Mebi' Müşterinin İsteddiği Şeyden Farklı Olması veya Bedelin Bayiin İstedikinden Fazla Olması	Pîrîzâde
4	Defi' Dâvası Yoluyla Gayrı Menkul Zilyedi Lehine Mülkiyet Kararı	Pîrîzâde
5	Akar Dâvasında Akarın Dört Hududunun Beyan Edilmesi	a. Hâmevî b. Abdüllâtif el-Molla
6	Âmânın Şahitliğinin Kabul Edilmesi	İbn Âbidîn
8	Malının Üçte Birini Vasiyet Eden Kişinin Malının Üçte İkisinin Telef Olması Durumunda, Geriye Kalan Malın Üçte Birini Vermesi	a. Hâmevî b. Abdüllâtif el-Molla

EK 7

**İmam Züfer'e Nispeti Tartışmalı Olan Görüşlerinin Bulunduğu Meselelerin
Araştırmada Esas Alınan Dört Kaynağa Göre Dağılımı**

1	Eti Yenilen Hayvanların İdrarlarının Temiz olması	İbn Âbidîn
2	Şuf'a Hakkı Talebindeki Husumet Dâvasının Bir Ay Te'hir Edilmesi Durumunda Şuf'a Hakkının Düşmesi	a. Hâmevî b. İbn Âbidîn c. Abdüllâtif el-Molla
3	Satın Alma Hususundaki Mutlak Vekâlette Vekilin Sorumluluğu	Pîrîzâde
4	Başkasını Haksız Yere Borçlandıranın Ceza Olarak Borcu Tazmin Etmesi	a. Hâmevî b. Pîrîzâde c. İbn Âbidîn d. Abdüllâtif el-Molla

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Kars'ta doğdu. İlk Okul, Orta Okul ve Lise eğitimini Kars'ta tamamladıktan sonra 2002-2009 yılları arasında Klasik Medrese usulü medrese eğitimi aldı. 2013 yılında İstanbul İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

